

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КАФЕДРА ФІНАНСОВОГО ПРАВА ТА
ФІСКАЛЬНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Т.в.о. завідувача кафедри

фінансового права та фінансового адміністрування

_____ Г.В. Козаченко

«__» _____ 2020 р.

ПЛАН-КОНСПЕКТ ПРОВЕДЕННЯ ЛЕКЦІЙНОГО
ЗАНЯТТЯ

Тема 5. Регулювання зовнішньоекономічної діяльності та пов'язаних з нею відносин правовими актами України.

З навчальної дисципліни: Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Навчальна мета:

Домогтися обізнаності фахівців ступеня вищої освіти у теоретичних питаннях, що передбачаються програмою навчальної дисципліни, слугувати подальшому міцному засвоєнню знань, формуванню практичних умінь і навичок з навчального матеріалу дисципліни «Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності». Крім того, метою лекції є ознайомлення фахівців із сучасними тенденціями та особливостями міжнародно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності, а також вироблення у фахівців навиків користування нормативно-правовими актами, та здійснення контролю за самостійним вивченням наукової, навчальної літератури.

Виховна мета:

Інформація з даної теми є дійовим інструментом в оволодінні знаннями з метою використання їх в юридичній практиці, а також формування у

фахівців ступеня вищої освіти наполегливості, впевненості у собі та самоповаги як кваліфікованого фахівця, любові до майбутньої професії.

Розвиваюча мета:

Розширити кругозір фахівців, їх пам'ять, навчити мислити масштабно в інтересах держави, навчити правильно та чітко висловлювати свою думку. Фахівці повинні вміти, аналізувати норми діючого законодавства щодо зовнішньоекономічної діяльності і застосовувати їх до конкретних обставин, засвоїти основні проблеми даної дисципліни.

Обсяг навчального часу: 1 год.

Навчальне обладнання, ТЗН: дошка, мультимедійний проектор.

Наочні засоби: міжнародно-правові документи та національні нормативно-правові акти, що регулюють зовнішньоекономічну діяльність.

Міжпредметні та міждисциплінарні зв'язки:

Забезпечуючі дисципліни: Цивільне право, Господарське право. Міжнародне приватне право.

Забезпечувані дисципліни: Міжнародний комерційний арбітраж, Митне право.

План лекції (навчальні питання):

1. Нормативне регулювання зовнішньоекономічної діяльності.
2. Нормативне регулювання публічно-правових відносин, пов'язаних із зовнішньоекономічною діяльністю.
3. Індивідуальне регулювання публічно-правових відносин, пов'язаних із зовнішньоекономічною діяльністю.

Література:

Правові акти:

1. Конституція України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

2. Господарський кодекс України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
3. Закон України «Про валюту і валютні операції». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19>;
4. Закон України «Про стандартизацію». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18>;
5. Закон України «Про банки і банківську діяльність». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
6. Закон України «Про ветеринарну медицину». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2498-12/print1434210300734852>;
7. Закон України «Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/543/96-%D0%B2%D1%80>;
8. Закон України «Про встановлення тарифної квоти на ввезення в Україну цукру-сирцю з тростини». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/404-16>;
9. Закон України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв, тютюнових виробів та пального». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/481/95-%D0%B2%D1%80>;
10. Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/143-16>;
11. Закон України «Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/468/97-%D0%B2%D1%80>;
12. Закон України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання».

- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/549-15>;
13. Закон України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2735-17>;
14. Закон України «Про Державну прикордонну службу України». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/661-15>;
15. Закон України «Про загальну безпечність нехарчової продукції». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2736-17>;
16. Закон України «Про заставу». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2654-12>;
17. Закон України «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/332-14>;
18. Закон України «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/330-14>;
19. Закон України «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/331-14>;
20. Закон України «Про захист прав споживачів». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>;
21. Закон України «Про заходи щодо стабілізації платіжного балансу України відповідно до статті XII Генеральної угоди з тарифів і торгівлі 1994 року». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/73-19>;
22. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/959-12>;

23. Закон України «Про концесії». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997-14>;
24. Закон України «Про космічну діяльність». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/502/96-%D0%B2%D1%80>;
25. Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/222-19>;
26. Закон України «Про металобрухт». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/619-14>;
27. Закон України «Про міжнародне приватне право». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2709-15>;
28. Закон України «Про міжнародні договори України». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>;
29. Закон України «Про Митний тариф України». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/584-18>;
30. Закон України «Про Національний банк України». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/679-14>;
31. Закон України «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2953-14>;
32. Закон України «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, пов'язаної з реалізацією та експортом лісоматеріалів». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2860-15>;
33. Закон України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-19>;

34. Закон України «Про регулювання товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/351-14>;
35. Закон України «Про радіочастотний ресурс України». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1770-14>;
36. Закон України «Про режим іноземного інвестування». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80>;
37. Закон України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3677-17>;
38. Закон України «Про ринок природного газу». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/329-19>;
39. Закон України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1587-14>;
40. Закон України «Про сертифіковані товарні склади та прості і подвійні складські свідоцтва». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2286-15>;
41. Закон України «Про ставки вивізного (експортного) мита на брухт легованих чорних металів, брухт кольорових металів та напівфабрикати з їх використанням». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/441-16>;
42. Закон України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-19>;
43. Закон України «Про транзит вантажів». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1172-14>;

44. Закон України «Про транспортно-експедиторську діяльність». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1955-15>;
45. Закон України «Про угоди про розподіл продукції». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1039-14>;
46. Кодекс торговельного мореплавства України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/176/95-%D0%B2%D1%80>;
47. Митний кодекс України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>;
48. Податковий кодекс України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>;
49. Цивільний кодекс України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>;
50. Інструкція з оформлення дозволів на імпорт, затверджена наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 06.03.2003 N 52. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0214-03>;
51. Інструкція з оформлення спеціальних ліцензій, затверджена наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України 01.08.2002 N 232. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0685-02>;
52. Інструкція із заповнення заяви на оформлення дозволу на імпорт, затвердженими наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 06.03.2003 № 52 «Про порядок видачі дозволів на імпорт в Україну». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0215-03>;
53. Інструкція про заповнення ліцензії на експорт товарів, затверджена наказом Міністерства економіки України від 09.09.2009 № 991.

[Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0938-09>;

54. Інструкція про заповнення заявки на одержання ліцензії на експорт товарів, затверджена наказом Міністерства економіки України від 12.01.2008 № 6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0105-08>;
55. Інструкція про заповнення заявки на одержання ліцензії на імпорту товарів, затверджена наказом Міністерства економіки України від 14.09.2007 № 302. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1102-07>;
56. Інструкція про порядок оформлення і використання дозвільних документів у галузі державного експортного контролю, затверджена наказом Державної служби експортного контролю України від 29.11.2004 № 355. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1576-04>;
57. Інструкція щодо заповнення ліцензії на імпорту в Україну цукру-сирцю з тростини в межах тарифної квоти, затверджена наказом Міністерства економіки України від 20.01.2009 № 15. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0118-09>;
58. Інструкція щодо заповнення форми Сертифіката про походження лісоматеріалів та виготовлених з них пиломатеріалів для здійснення експортних операцій, затверджена наказом Державного комітету лісового господарства України 07.09.2007 N 528. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1111-07>;
59. Класифікатор іноземних валют та банківських металів, затверджений постановою Правління Національного банку України 04.02.98 N 34. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0521500-98>;
60. Методологічні положення зі статистики зовнішньої торгівлі послугами, затверджених наказом Державної служби статистики України від

07.03.2013 № 58. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://ukrstat.org/uk/norm_doc/2014/58/58_2014.htm;

61. Наказ Державного комітету лісового господарства України від 07.09.2007 № 528 «Про затвердження форми Сертифіката про походження лісоматеріалів та виготовлених з них пиломатеріалів для здійснення експортних операцій». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1111-07>;
62. Наказ Міністерство зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України № 260 від 14.05.96 «Про затвердження зразків ліцензій на право здійснення експорту, імпорту, оптової та роздрібної торгівлі спиртом етиловим, коньячним і плодовим, алкогольними напоями та тютюновими виробами». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0234-96>;
63. Наказ Міністерства економіки України № 240 від 07.11.2000 «Про порядок прийняття та розгляду Міністерством економічного розвитку і торгівлі України документів для отримання індивідуальних ліцензій на здійснення резидентами майнових інвестицій за межами України». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0089-01>;
64. Наказ Національного космічного агентства України від 07.09.2004 № 242 «Про затвердження Порядку оформлення та форм карток реєстрації-обліку договорів (контрактів), укладених у сфері космічної діяльності». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1180-04>;
65. Наказ Міністерства фінансів України від 30.05.2012 № 629 «Про митні формальності на трубопровідному транспорті та лініях електропередачі». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1036-12>;
66. Положення про Державну службу експортного контролю України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 31 березня

2015 р. № 159. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/159-2015-%D0%BF>;

67. Положення про порядок надання дозволів суб'єктам космічної діяльності на проведення переговорів з іноземними суб'єктами господарської діяльності щодо дослідження і використання космічного простору, виробництва і експлуатації космічної техніки та укладення договорів купівлі-продажу космічної техніки і технологій, реєстрації договорів, предметом яких є космічна діяльність, укладених суб'єктами підприємницької діяльності України з іноземними суб'єктами господарської діяльності, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 4 червня 1998 р. N 798. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/798-98-%D0%BF>;
68. Положення про порядок видачі індивідуальних ліцензій на здійснення резидентами майнових інвестицій за межами України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 19 лютого 1996 р. № 229. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/229-96-%D0%BF>;
69. Положення про порядок видачі ліцензій на імпорт в Україну цукру-сирцю з тростини в межах тарифної квоти, затверджене наказом Міністерства економіки України від 20.01.2009 N 15. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0117-09>;
70. Положення про порядок видачі разових (індивідуальних) ліцензій, затверджене Наказом Міністерства економіки України від 17.04.2000 N 47. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0259-00>;
71. Положення про порядок державної реєстрації договорів (контрактів) про спільну інвестиційну діяльність за участю іноземного інвестора, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 30 січня 1997 р. N 112. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/112-97-%D0%BF>;

72. Положення про порядок застосування до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності спеціальних санкцій, передбачених статтею 37 Закону України "Про зовнішньоекономічну діяльність"», затверджене наказом Міністерства економіки України 17.04.2000 N 52. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0260-00>;
73. Положення про порядок здійснення банками операцій за гарантіями в національній та іноземних валютах. Затверджено Постановою Правління Національного банку України від 15.12.2004 N 639. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0041-05>;
74. Положення про порядок здійснення операцій з чеками в іноземній валюті на території України, затверджене Постановою Правління Національного банку України від 29.12.2000 N 520. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0152-01>;
75. Положення про порядок здійснення уповноваженими банками операцій за документарними акредитивами в розрахунках за зовнішньоекономічними операціями, затверджене Постановою НБУ від 03.12.2003 № 514. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1213-03>;
76. Положення про порядок ліцензування експорту товарів. Затверджено Наказом Міністерства економіки України від 09.09.2009 N 991. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0937-09>;
77. Положення про порядок ліцензування імпорту товарів, затверджене наказом Міністерства економіки України від 14.09.2007 № 302. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1100-07>;

78. Положення про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів) , затверджене Наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 06. 09. 2001. № 201. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0833-01>;
79. Порядок видачі дозволів на імпорт в Україну товарів, щодо яких застосовані заходи нагляду або регіонального нагляду згідно з рішеннями Міжвідомчої комісії з міжнародної торгівлі, затверджений наказом Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України від 06.03.2003 N 52. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0213-03>;
80. Порядок виконання митних формальностей на морському та річковому транспорті», затверджений наказом Міністерства фінансів України від 10.03.2015 № 308 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0486-15>;
81. Порядок виконання митних формальностей при здійсненні транзитних переміщень, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 09.10.2012 № 1066 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z2120-12>;
82. Порядок застосування фінансових санкцій, передбачених статтею 17 Закону України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів», затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 2 червня 2003 р. N 790. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/790-2003-%D0%BF>
83. Порядок здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 20 листопада 2003 р. № 1807. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1807-2003-%D0%BF>;

84. Порядок попереднього узгодження цін у контрольованих операціях, за результатами якого укладаються договори, що мають односторонній, двосторонній та багатосторонній характер, для цілей трансфертного ціноутворення, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 17 липня 2015 р. № 504. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/504-2015-%D0%BF/paran6#n6>;
85. Порядок видачі висновку щодо продовження граничних строків розрахунків за окремими операціями з експорту та імпорту товарів, установлених Національним банком, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 13 лютого 2019 р. № 104. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/104-2019-%D0%BF>;
86. Порядок реєстрації у митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 30.05.2012 № 648. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1034-12>;
87. Порядок роботи складу митного органу, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 30.05.2012 № 627. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1097-12>;
88. Порядок розгляду заявок на видачу ліцензій у сфері нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України, затверджений наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 01.04.2004 № 122. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0482-04>;
89. Порядок розгляду справ про порушення юридичними особами вимог законодавства в галузі державного експортного контролю, затверджений наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі

України від 16.12.2013 № 1490. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0101-14>;

90. Порядок розподілу тарифної квоти на ввезення в Україну цукру-сирцю з тростини, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 12 листопада 2008 р. N 1002. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1002-2008-%D0%BF>;
91. Порядок та строки митного контролю та митного оформлення товарів, що переміщуються лініями електропередачі, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 30.05.2012 № 629. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1037-12>
92. Постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.1999 № 756 «Про деякі питання регулювання товарообмінних (бартерних) операцій галузі зовнішньоекономічної діяльності». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/756-99-п>;
93. Постанова Кабінету Міністрів України від 18 травня 2005 р. N 362 «Про встановлення розміру збору за видачу експортних (імпортних) ліцензій». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/362-2005-%D0%BF>;
94. Постанова Правління Національного Банку України від 15.10.2009 № 614 «Про окремі питання здійснення реєстрації кредитних договорів (договорів позик) в іноземній валюті, укладених між резидентами-позичальниками і нерезидентами». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0614500-09>;
95. Тимчасовий порядок видачі сертифіката про походження лісоматеріалів та виготовлених з них пиломатеріалів для здійснення експортних операцій, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21 грудня 2005 р. N 1260. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1260-2005-%D0%BF>;
96. Типові платіжні умови зовнішньоекономічних договорів (контрактів) і типові форми захисних застережень до зовнішньоекономічних

договорів (контрактів), які передбачають розрахунки в іноземній валюті, затверджені постановою Кабінету Міністрів України та Національного банку України від 21.06.1995 № 444. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/444-95-%D0%BF>;

Основна література:

97. Беяневич О. А. Господарське договірне право України (теоретичні аспекти): Моногр./О. А. Беяневич. - К.: Юрінком Інтер, 2006. - 592 с.;
98. Луць В.В., Договірне право України:сучасний стан і тенденції розвитку. //Юридичний вісник. - № 2(11). – 2009. - С. 52 – 55;
99. Петрина В.Н. Зовнішньоекономічна діяльність як предмет правового регулювання // Часопис Київського університету права. – № 1. - 2014. – С. 174 – 179;
100. Петрина В.Н. Господарські об'єднання: правові проблеми управління//Часопис Київського університету права. - № 2. - 2014. – С. 191 – 195;
101. Петрина В. Н. До проблеми визначення предмету та суб'єктів українського корпоративного права. Юридичний вісник. - 2014 р. - № 4. – С. 151 - 156;
102. Петрина В.Н. Кредит в іноземній валюті: яка ліцензія потрібна//Юридичний журнал. – 2011. - № 5. . – С. 22-30;
103. Петрина В.Н. Організаційно-правові форми об'єднань підприємств: порівняльний аналіз//Jurnalul juridic national: teorie și practică. - № 3(7). - 2014. - С.134 – 141;
104. Петрина В.Н. Про антиконкурентні аспекти концепції державного регулювання господарської діяльності. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. № 4, 2019. С. 80 – 90.
105. Петрина В. Н. Про організаційно-правові форми господарських організацій – суб'єктів корпоративних відносин. //Вдосконалення правового регулювання корпоративних відносин: Збірник наукових

праць Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва Національної академії правових наук України. За редакцією доктора юридичних наук, академіка НАПрН України В. В. Луця// К.: Редакція журналу «Право України», 2013. - С. 102 - 108

106. Петрина В.Н. Про антиконкурентні аспекти концепції державного регулювання господарської діяльності. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.- № 4, 2019
107. Петрина В.Н. Проблемні питання правового статусу об'єднань підприємств//Право і суспільство, - № 5/2014. - 2014, - С.121 – 126.
108. Петрина В.Н. Розрахунки за інкасовими дорученнями між суб'єктами господарювання України: проблеми правового регулювання. - Часопис Київського університету права», - 2013/4. - № 4. - С. 182 – 186;
109. Петрина В.Н. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності за законодавством України: проблеми визначення//Юридичний вісник. - № 5. – 2014. - С. 163 – 169;
110. Петрина В.Н. Термінологічні проблеми в українському законодавстві про міжнародний комерційний арбітраж. Часопис Київського університету права. № 2, 2019 - с. 209 – 215;
111. Поєдинок В.В. Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності: Навчальний посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 288 с.;

Додаткова література:

112. Битяк Ю. П. Адміністративне право України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ebk.net.ua/Book/law/bityak_admpu/part1/107.htm;
113. Зайчук О. В., Оніщенко Н. М. Теорія держави і права. Академічний курс. Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 688 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ebk.net.ua/Book/law/zaychuk_tdp/part3/1604.htm;
114. Лучковська С.І. Фінансове право. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/18421120/pravo/podatkov_i_pravovidnosini

115. Міжнародна економіка: підручник. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://pidruchniki.com/15660212/ekonomika/netarifni_metodi_regulyuvannya_mizhnarodnoyi_torgivli;
116. Податкове право: підручник / М.П.Кучерявенко. – Х.: Право, 2018. – 512 с.;
117. Скакун О.Ф. Теорія права і держави: Підручник/ - Київ: Правова єдність, 2010. - 525 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://westudents.com.ua/glavy/70150-7-akti-zastosuvannya-norm-prava-h-oznaki-ta-vidi.html>;
118. Федотова І.О. Митні правовідносини: поняття, склад, класифікація. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://pravoznavec.com.ua/period/article/1802/%D4>.

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЇ

1. Нормативне регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

При розгляді питання про регулювання зовнішньоекономічної діяльності правовими нормами України треба враховувати що:

- предметом правового регулювання можуть бути тільки суспільні відносини. Тому коли ми говоримо про правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності, то мова, безумовно, йде про правове регулювання відповідних суспільних відносин, які називаються зовнішньоекономічними відносинами. Суспільні відносини, урегульовані правом, називаються правовідносинами;

- правовідносини виникають тільки між двома, або більше конкретними суб'єктами права, що мають відповідну правосуб'єктність, що називаються суб'єктами правовідносин. Не може бути правовідносин усього з одним учасником, тобто із самим собою;

- зовнішньоекономічна діяльність – це такі правовідносини, які складаються між українськими та іноземними суб'єктами господарської діяльності¹. Таким чином, відносини, які складаються між двома українськими суб'єктами права (приватного чи публічного), за визначенням не можуть бути віднесені до зовнішньоекономічних;

- наявність у зовнішньоекономічних правовідносинах іноземного елементу у вигляді іноземного суб'єкта цих відносин² робить ці відносини пов'язаними з одним або кількома правопорядками, іншими, ніж український правопорядок;

- суб'єкти правовідносин, пов'язаних з різними правопорядками, можуть самі вибрати право якої країни буде регулювати відносини між ними³;

- у тому випадку, коли суб'єкти правовідносин, пов'язаних з різними правопорядками, не вибирали право якої країни буде регулювати відносини між ними, то таке право буде визначено тим органом, який буде розглядати спір між даними суб'єктами правовідносин на підставі норм міжнародного приватного права⁴.

Таким чином, право України буде регулювати зовнішньоекономічні відносини у випадках:

1) коли суб'єкти зовнішньоекономічних правовідносин письмово домовились про те, що це право буде застосовуватись для регулювання даних зовнішньоекономічних правовідносин, або

2) коли інституція, що розглядає спір між суб'єктами зовнішньоекономічних відносин, які не обрали право для регулювання цих відносин (державний суд певної країни чи певний міжнародний комерційний

¹ Абзац дванадцятий статті 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/959-12>

² Організаційно-правові форми іноземних суб'єктів зовнішньоекономічних правовідносин розглядалися в лекції на тему № 2. Суб'єкти зовнішньоекономічних правовідносин.

³ Статті 5 та 43 Закону України «Про міжнародне приватне право». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2709-15/print1368602489815750>

⁴ Статті 4, 8 та 44 Закону України «Про міжнародне приватне право». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2709-15/print1368602489815750>

арбітражний трибунал), вирішить, що до відповідних зовнішньоекономічних відносин має застосовуватись право України.

У випадку, коли за тих чи інших обставин до зовнішньоекономічних правовідносин буде застосовуватись право України, то постає питання: які саме норми українського права мають застосовуватись до цих правовідносин?

Враховуючи те, що підставою виникнення зовнішньоекономічних правовідносин є зовнішньоекономічні договори, які відносяться до господарських договорів⁵, нормами, що регулюють зовнішньоекономічну діяльність, фактично є система норм українського господарського договірної права.

Законодавство України не дає визначення такого поняття, як «господарський договір», хоча цей термін достатньо часто вживається у Господарському кодексі України. Як цілком справедливо відмічається в літературі *«сучасний стан договірної права України характеризується розбіжністю та суперечливістю, які існують у положеннях Цивільного та Господарського кодексів та інших актів законодавства у регулюванні договірних відносин, що, в свою чергу, негативно відображаються на практиці його застосування. У зв'язку з цим у процесі розвитку договірної права України зростає значення різних за характером і нерідко суперечливих тенденцій»*⁶.

На маючи на меті розгляд усіх цих розбіжностей, суперечностей та суперечливих тенденцій щодо питань, що стосуються господарських договорів (включаючи питання: а) про визнання існування господарських договорів, як окремої категорії договорів, б) питання щодо формулювання дефініції, що визначає господарські договори як окрему категорію договорів, в) питання про ознаки, за якими розмежовуються цивільно-правові та

⁵ Стаття 382 Господарського кодексу України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15/print1385900879041366>

⁶ Луць В.В., Договірне право України: сучасний стан і тенденції розвитку. //Юридичний вісник. - № 2(11). – 2009. - С. 52 – 55.

господарсько-правові договори тощо), можемо тільки зауважити, що джерелом їх походження є штучність і неадекватність ринковим умовам самої концепції господарського права. Адже, виходячи із постулатів, на яких ґрунтується господарське право, не зовсім зрозуміло, які саме відносини це право регулює. Коли не зрозуміло що таке господарські відносини, то, природно, що є незрозумілим що є господарським договором. В господарському праві України, ми можемо бачити велику кількість неузгодженостей, суперечливостей та іншого роду проблем, пов'язаних в визначенням господарських відносин і, відповідно, з віднесенням тих чи інших договорів до господарсько-правових.

Так, наприклад, Господарський кодекс України (стаття 2) поряд із суб'єктами господарювання вважає учасниками відносин у сфері господарювання споживачів⁷. Таким чином, договори між суб'єктами господарювання та споживачами, що є підставою виникнення відносин у сфері господарювання між суб'єктами господарювання та споживачами, за логікою Господарського кодексу України мають відноситись до господарських договорів і, таким чином, спори, що виникають із таких договорів, мали б розглядатися в господарських судах, які б мали для вирішення цих спорів керуватися Господарським та Господарським процесуальним кодексом України. Проте, згідно із частиною 1 статті 20 Господарського процесуального кодексу України господарські суди не розглядають справи у спорах, що виникають при укладанні, зміні, розірванні і виконанні правочинів, стороною яких є фізична особа, яка не є підприємцем (а як відомо, із статті 1 Закону України «Про захист прав споживачів», споживачі є фізичними особами, що не мають статусу підприємців). Таким чином, спори за участю споживачів розглядаються в загальних судах, які для вирішення цих спорів керуються Цивільним та

⁷ Згідно з пунктом 22 статті 1 Закону України «Про захист прав споживачів», що дає визначення поняттю «споживач», споживач - це «фізична особа, яка придбаває, замовляє, використовує або має намір придбати чи замовити продукцію для особистих потреб, безпосередньо не пов'язаних з підприємницькою діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника».

Цивільним процесуальним кодексом України.

Проте, серед осіб, які можуть звертатися з позовними заявами до господарського суду за захистом своїх прав та охоронюваних законом інтересів, визначених у статті 2 Господарського процесуального кодексу України, споживачів немає. Справи у спорах, що виникають при укладанні, зміні, розірванні і виконанні договорів між суб'єктами господарювання та споживачами розглядаються згідно з Цивільним процесуальним кодексом України судами загальної юрисдикції. Договори за участю споживачів Конституційний суд України відносить до цивільно-правових договорів⁸. Право найбільш економічно розвинутих країн також відносять договори за участю споживачів до цивільно-правових договорів. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11 квітня 1980 року не застосовується до договорів споживання. Так, в статті 2 Конвенції зазначається, що *«ця Конвенція не застосовується до продажу: а) товарів, придбаних для особистого, сімейного чи домашнього використання, крім випадків, коли продавець у будь-який час до чи в момент укладення договору не знав і не міг знати, що товари придбані для такого використання»*⁹.

В цьому посібнику ми будемо виходити із того, що до господарських договорів слід відносити тільки договори, які укладаються між суб'єктами господарювання¹⁰.

⁸ Див. пункт 3.2. Рішення Конституційного Суду України [№ 15-пн/2011 від 10.11.2011](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-11). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-11>

⁹ Стаття 2 Конвенції Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11 квітня 1980 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_003

¹⁰ Хоча, треба визнати, що у цьому зв'язку є принципова розбіжність між господарським правом України і комерційним правом найбільш економічно розвинутих країн (в найбільш економічно розвинутих країнах немає галузі права, еквівалентної українському господарському праву). В українському господарському праві, на відміну від права найбільш економічно розвинутих країн, господарською діяльністю визнається як діяльність юридичних осіб, що мають на меті отримання прибутку (така діяльність в статтях 3 та 42 Господарського кодексу України називається комерційною діяльністю, або підприємництвом), так і діяльність юридичних осіб, що не мають на меті отримання прибутку. Звідси, суб'єктами господарювання в Україні визнаються і акціонерні товариства, і непідприємницькі товариства, наприклад, політична партія (код 810 КОПФГ) чи релігійна організація (код 825 КОПФГ). І, скажімо, якщо Комуністична партія РФ, чи інша іноземна некомерційна організація, укладе договір оренди приміщення з українським монастирем, чи іншою некомерційною організацією, то за логікою українського господарського права такий договір буде відноситись до зовнішньоекономічних, тобто господарських договорів.

Норми господарського договірнього права України, які можуть застосовуватись до регулювання зовнішньоекономічних відносин, містяться в великій кількості джерел.

Основним джерелом права України, в тому числі і господарського договірнього права, є Конституція України. В цьому основному законі України закріплені основоположні принципи правового регулювання договірних, в тому числі зовнішньоекономічних суспільних відносин.

Так, в статі 8 Конституції України закріплений принцип верховенства права. Згідно з нормами даної статті *«Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Норми Конституції України є нормами прямої дії. Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується»*.

Стаття 13 Конституції України закріплює норму, згідно з якою *«державна забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання»*. Згідно з цією нормою усі суб'єкти права власності, в тому числі і іноземні, рівні перед законом.

Стаття 19 передбачає, що *«правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України»*. Цей принцип означає, що суб'єкти приватного права, включаючи суб'єктів зовнішньоекономічних правовідносин, можуть робити все, крім того, що заборонено законом. В той час, як суб'єкти публічного права, тобто органи державної влади і місцевого самоврядування, можуть робити тільки те, що їм дозволено законом.

В праві найбільш економічно розвинутих країн Європи некомерційні (неприбуткові/непідприємницькі) організації не вважаються суб'єктами господарювання, а договори між ними відносяться не до комерційних, а до цивільно-правових договорів.

Стаття 41 Конституції України закріплює право кожного на території України володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Згідно з цією статтею *«ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним»*.

Важливу роль в регулюванні суспільних відносин в Україні, зокрема господарських і зовнішньоекономічних, відіграє принцип економічної свободи, закріплений в статті 42 Конституції України. Згідно з цією статтею *«кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом»*. Для усвідомлення важливості цієї норми Конституції України для економічного і суспільного устрою України достатньо нагадати, що за часів Радянського Союзу підприємницька діяльність вважалась злочином, за який згідно зі статтею 150 Кримінального кодексу Української Радянської Соціалістичної Республіки могло бути призначене покарання у виді позбавлення волі строком до п'яти років, а українські, навіть державні, підприємства не мали права вступати безпосередньо у зовнішньоекономічні відносини з іноземними суб'єктами господарювання.

Важливе значення у сфері правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності відіграє положення, що міститься у пункті 9 статті 92 Конституції України, згідно з яким засади зовнішньоекономічної діяльності визначаються виключно законами України. Зазначене положення Конституції доповнюється положенням, що міститься у пункті 8 статті 116 Конституції України, згідно з яким Кабінету Міністрів України, що є вищим органом у системі органів виконавчої влади, керуючись закріпленими у статті 19 Конституції принципами, дозволяється організовувати і забезпечувати здійснення зовнішньоекономічної діяльності. Виходячи із вищезазначеного, органи виконавчої влади України на чолі з Кабінетом Міністрів України не мають права визначати засади зовнішньоекономічної діяльності, а можуть тільки в межах встановлених законами організовувати і забезпечувати здійснення зовнішньоекономічної діяльності.

Принципове значення для регулювання зовнішньоекономічної діяльності має норма статті 9 Конституції, згідно з якою *«чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України»*. Завдяки цьому положенню норми міжнародних договорів стали джерелами регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні, а завдяки положенням статті 19 Закону України «Про міжнародні договори України», статті 3 Закону України «Про міжнародне приватне право», статті 4 Господарського процесуального кодексу України, статті 2 Цивільного процесуального кодексу України та статті 9 Кодексу адміністративного судочинства України міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, отримали перевагу над такими джерелами права України, як закони України.

Серед міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, фактично є договори, норми яких направлені на регулювання зовнішньоекономічної діяльності, тобто на визначення прав і обов'язків учасників зовнішньоекономічних відносин. До таких міжнародних договорів в першу чергу відноситься Конвенція Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11 квітня 1980 року та ще низка міжнародних договорів. Решта міжнародних договорів, які згадувались нами в лекції на тему № 4. «Міжнародно-правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності», направлені, головним чином, на регулювання публічно-правових міжнародних відносин та визначають права і обов'язки не суб'єктів міжнародного приватного права, якими є суб'єкти зовнішньоекономічних правовідносин, а суб'єктів міжнародного публічного права, якими є держави та їх органи. Тобто визначають обов'язки держав по забезпеченню належних умов здійснення зовнішньоекономічної діяльності в своїх країнах та зняттю різноманітних адміністративних, митних, податкових та інших бар'єрів, що стримують розвиток зовнішньоекономічної діяльності.

Тому дуже важливим за значенням джерелом українського господарського договірної права, що регулює зовнішньоекономічні відносини, є Конвенція Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11 квітня 1980 року.

Ця конвенція застосовується до зовнішньоекономічних договорів купівлі-продажу товарів. Як і законодавство найбільш економічно розвинутих країн, ця конвенція розмежовує комерційні договори купівлі-продажу товарів та договори споживання. Так, згідно зі статтею 1 Конвенції вона застосовується до *«договорів купівлі-продажу товарів між сторонами, комерційні підприємства яких перебувають різних державах»*, тобто до комерційних договорів купівлі-продажу товарів, та згідно зі статтею 2 Конвенції вона не застосовується до договорів споживання, тобто договорів купівлі-продажу товарів, придбаних для особистого, сімейного чи домашнього використання.

Конвенція формує зміст та поняття договору міжнародної купівлі-продажу товарів. Вона не передбачає використання у міжнародній торгівлі товарами існування такого виду договорів, як договір поставки. Конвенція містить норми, що визначають форму та порядок укладення зміни та розірвання зовнішньоекономічних договорів купівлі-продажу товарів. В Конвенції визначаються загальні правила здійснення і прийняття поставки товарів та пов'язаного з цим переходом ризиків випадкового пошкодження та втрати товару; визначаються правила сплати вартості товару; визначаються засоби правового захисту в разі порушення договору продавцем та покупцем, визначаються правові засади сплати збитків та відсотків відповідними сторонами зовнішньоекономічного договору купівлі-продажу товару.

Важливе значення має норма статті 9 Конвенції, згідно з якою сторони зв'язані будь-яким звичаєм, щодо якого вони домовилися, та практикою, яку вони встановили у своїх відносинах. За відсутності інших домовленостей вважається, що сторони мали на увазі застосування до їх договору чи до його укладення

звичаю, про який вони знали чи мали знати і який в міжнародній торгівлі широко відомий і постійно додержується сторонами в договорах такого роду й відповідній галузі торгівлі.

Відмічаючи вищезгадану Конвенцію як основне джерело регулювання зовнішньоекономічних відносин купівлі-продажу товарів, треба в той же час зазначити, що *«ця Конвенція застосовується до договорів купівлі-продажу товарів між сторонами, комерційні підприємства яких перебувають у різних державах:*

а) коли ці держави є Договірними державами; або

*б) коли згідно з нормами міжнародного приватного права застосовано право Договірної держави»*¹¹. На сьогоднішній день учасниками цієї конвенції є 83 країни світу, зокрема такі країни світу, як Албанія, Аргентина, Австралія, Австрія, Бахрейн, Білорусь, Бельгія, Боснія і Герцеговина, Болгарія, Бразилія, Бурунді, Венесуела, Канада, Конго, Чилі, КНР, Колумбія, Хорватія, Куба, Кіпр, Чехія, Данія, Домініканська Республіка, Еквадор, Єгипет, Сальвадор, Естонія, Фінляндія, Франція, Габон, Гайана, Грузія, Німеччина, Греція, Гвінея, Гондурас, Угорщина, Ісландія, Ірак, Ізраїль, Італія, Японія, Республіка Корея, Вірменія, Киргизія, Латвія, Ліван, Лесото, Ліберія, Литва, Люксембург, Мавританія, Мадагаскар, Мексика, Молдова, Монголія, Чорногорія, Нідерланди, Нова Зеландія, Норвегія, Парагвай, Перу, Польща, Румунія, Росія, Сент-Вінсент і Гренадіни, Сербія, Сінгапур, Словаччина, Словенія, Сан Марино, Іспанія, Швеція, Швейцарія, Сирія, Македонія, Туреччина, Уганда, Україна, США, Уругвай, Узбекистан, Замбія.

«Ця Конвенція не застосовується до продажу:

а) товарів, придбаних для особистого, сімейного чи домашнього використання, крім випадків, коли продавець у будь-який час до чи в момент укладення договору не знав і не міг знати, що товари придбані для такого використання;

¹¹ Стаття 1 Конвенції Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11 квітня 1980 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_003

- b) з аукціону;*
- c) у порядку виконавчого провадження чи іншим чином згідно із законом;*
- d) фондових паперів, акцій, забезпечувальних паперів, оборотних документів та грошей;*
- e) суден водного й повітряного транспорту, а також суден на повітряній подушці;*
- f) електроенергії»¹².*

До міжнародних договорів, що містять норми договірної права, можна також віднести деякі конвенції, направлені на регулювання певних зовнішньоекономічних операцій, зокрема:

Конвенція про договір міжнародного автомобільного перевезення вантажів¹³, що визначає права і обов'язки сторін зовнішньоекономічного договору автомобільного перевезення вантажів.

Конвенція про договір перевезення вантажів внутрішніми водними шляхами¹⁴, що визначає права і обов'язки сторін зовнішньоекономічного договору перевезення вантажів внутрішніми водними шляхами.

Конвенція про міжнародний факторинг¹⁵, що визначає права і обов'язки сторін зовнішньоекономічного договору факторингу.

Конвенція про міжнародний фінансовий лізинг¹⁶, що визначає права і обов'язки сторін зовнішньоекономічного договору фінансового лізингу.

Конвенція про міжнародні залізничні перевезення¹⁷, що визначає права і обов'язки сторін таких зовнішньоекономічних договорів:

- 1) договорів про міжнародне залізничне перевезення пасажирів;

¹² Стаття 2 Конвенції Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11 квітня 1980 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_003

¹³ Конвенція про договір міжнародного автомобільного перевезення вантажів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_234

¹⁴ Будапештська конвенція про договір перевезення вантажів внутрішніми водними шляхами. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_998

¹⁵ Конвенція УНІДРУА про міжнародний факторинг. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_210

¹⁶ Конвенція УНІДРУА про міжнародний фінансовий лізинг. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_263

¹⁷ Конвенція про міжнародні залізничні перевезення (КОТІФ). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_291

- 2) договорів про міжнародне залізничне перевезення вантажів;
- 3) договорів про використання вагонів в міжнародному залізничному сполученні;
- 4) договорів про використання інфраструктури в міжнародному залізничному сполученні.

Норми договірної права України, направлені на регулювання зовнішньоекономічних відносин, можна знайти в Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність». Не дивлячись на назву цього закону, треба мати на увазі, що в ньому, насправді, є не так багато норм, що спрямовані на регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Цей закон приймався в часи, коли Україна ще була у складі Радянського Союзу, але впевнено рухалась до здобуття незалежності від Радянського Союзу з його тоталітарною політичною системою та адміністративно-командною економічною системою. Відповідно головною метою цього закону було не стільки урегулювати зовнішньоекономічні відносини, як закріпити за Україною (її державними органами) право самостійно регулювати зовнішньоекономічні відносини, а за українськими суб'єктами господарювання вступати в зовнішньоекономічні відносини безпосередньо з іноземними суб'єктами господарювання, минаючи державні органи Радянського Союзу¹⁸. Тому в своїй більшості норми, що містяться в цьому законі спрямовані на регулювання не відносин між суб'єктами зовнішньоекономічних відносин, тобто українських та іноземних суб'єктів господарювання, а на встановлення контролю з боку української держави за зовнішньоекономічною діяльністю, що здійснювалась українськими суб'єктами господарювання, визначення основ регулювання адміністративних та інших публічно-правових відносин за участю українських державних органів, в які українські суб'єктами господарювання змушені вступати у зв'язку зі здійсненням ними зовнішньоекономічної діяльності. Норми Закону України «Про

¹⁸ Див. преамбулу та статтю 2 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/959-12>

зовнішньоекономічну діяльність» в значній мірі ще базуються на адміністративно-командному розумінні господарських відносин, де держава була учасником цих відносин і як справедливо відмічається в експертному середовищі суть и завдання цього закону зараз нівелювались і було б доцільно його скасувати або суттєво доопрацювати¹⁹.

Проте, серед положень цього закону є кілька норм, що спрямовані на регулювання зовнішньоекономічних відносин. Цей Закон містить такі положення, спрямовані на регулювання зовнішньоекономічних правовідносин, як:

- ✓ положення абзацу 13 статті 1, де визначено поняття зовнішньоекономічного договору;

- ✓ положення абзацу 47 статті 1, де визначено поняття спільної підприємницької (господарської) діяльності;

- ✓ положення абзацу 47 статті 1, де визначено поняття товару;

- ✓ положення статті 2 та 7, згідно з якими, якими сторони зовнішньоекономічного договору при його укладенні і виконанні мають керуватися відповідними принципами зовнішньоекономічної діяльності. Серед таких принципів зазначені:

- 1) принцип свободи зовнішньоекономічного підприємництва, що полягає у:

- праві суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності добровільно вступати у зовнішньоекономічні зв'язки;

- праві суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності здійснювати її в будь-яких формах, які прямо не заборонені чинними законами України;

- обов'язку додержувати при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності порядку, встановленого законами України;

¹⁹ "Суть и задания закона о внешнеэкономической деятельности нивелировались. Его нужно упразднить", - вице-президент Польско-Украинской Хозяйственной Палаты Романчук. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://censor.net.ua/n336149>

- виключному праві власності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності на всі одержані ними результати зовнішньоекономічної діяльності;

2) принцип юридичної рівності і недискримінації, що полягає у:

- рівності перед законом всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, незалежно від форм власності, в тому числі держави, при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності;

- забороні будь-яких, крім передбачених цим Законом, дій держави, результатом яких є обмеження прав і дискримінація суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, а також іноземних суб'єктів господарської діяльності за формами власності, місцем розташування та іншими ознаками;

- неприпустимості обмежувальної діяльності з боку будь-яких її суб'єктів, крім випадків, передбачених цим Законом;

3) принцип верховенства закону, що полягає у:

- регулюванні зовнішньоекономічної діяльності тільки законами України;

- забороні застосування підзаконних актів та актів управління місцевих органів, що у будь-який спосіб створюють для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності умови менш сприятливі, ніж ті, які встановлені законами України;

4) принцип захисту інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та інші;

- ✓ положення частини десятої статті 5, згідно з яким державним органам забороняється втручатися у зовнішньоекономічні договірні відносини у випадках, не передбачених цим Законом, в тому числі і шляхом видання підзаконних актів, які створюють для її здійснення умови гірші від встановлених в цьому Законі;

- ✓ положення частини першої статті 6, згідно з яким суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності при складанні тексту зовнішньоекономічного договору (контракту) мають право використовувати відомі міжнародні звичаї, рекомендації, правила міжнародних органів та

організацій, якщо це не заборонено прямо та у виключній формі цим та іншими законами України;

✓ положення частини другої статті 6, згідно з яким зовнішньоекономічний договір (контракт) укладається суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності або його представником у простій письмовій формі, якщо інше не передбачено міжнародним договором України чи законом;

✓ положення частини третьої статті 6, згідно з яким для підписання зовнішньоекономічного договору (контракту) суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності не потрібен дозвіл будь-якого органу державної влади, управління або вищестоящої організації, за винятком випадків, передбачених законами України;

✓ положення частини четвертої статті 6, згідно з яким суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають право укладати будь-які види зовнішньоекономічних договорів (контрактів), крім тих, які прямо та у виключній формі заборонені законами України.

Законодавчим актом України, в якому містяться основоположні норми українського договірного права, є Цивільний кодекс України. Книга п'ята Кодексу визначає загальні положення про зобов'язання, до яких відносяться також і договори. Серед цих положень міститься визначення: поняття зобов'язання; підстав виникнення зобов'язання; сторін зобов'язання; валюти зобов'язання; загальні умови виконання зобов'язання; види забезпечення виконання зобов'язання; підстави припинення зобов'язання. Цими положеннями передбачена недопустимість односторонньої відмови від зобов'язання або односторонньої зміни його умов, якщо інше не встановлено договором або законом, а також передбачені правові наслідки порушення зобов'язання, відповідальність за порушення зобов'язання.

Крім загальних положень про зобов'язання в книзі п'ятій Цивільного кодексу України окремий розділ (розділ II) присвячено визначенню загальних положень такого виду зобов'язань, як договірні зобов'язання. В

даному розділі виділені загальні положення про договори: поняття і види договору, свобода та обов'язковість договору, положення про публічний, попередній договори, договори приєднання і на користь третьої особи, про форму, порядок укладання, зміни та розірвання договору тощо. Положення про окремі види договірних зобов'язань зазначені в підрозділі 1 розділу III Книги п'ятої ЦК (статті 655 - 1143).

Договірних відносин стосуються також і ті положення Цивільного кодексу України, які визначають зміст та обсяг цивільної правосуб'єктності учасників цивільного обороту, право власності та інші речові права, представництво, позовну давність тощо.

Паралельною до Цивільного кодексу кодифікація договірних права проведена також в рамках Господарського кодексу України. Так, розділ IV цього кодексу містить деякі загальні положення про господарські зобов'язання (глава 19) і господарські договори (глава 20), в яких визначені поняття, підстави виникнення і види господарських зобов'язань (майново-господарські та організаційно-господарські), істотні умови та порядок укладення, зміни і розірвання господарського договору, вимоги щодо виконання та забезпечення господарських зобов'язань, застосування санкцій за їх порушення та деякі інші.

Особливості правового регулювання окремих видів господарсько-договірних відносин визначенні у розділі VI ГК стосовно договорів поставки, контрактації, енергопостачання, оренди і лізингу, міни (бартеру), збереження на товарному складі, перевезення вантажів, капітального будівництва та деяких інших. Хоч Господарський та Господарський процесуальний кодекси оперують поняттям «господарський договір», однак в цих актах немає визначення господарського договору, як і немає одностайності у визначенні нього поняття в літературі з проблем господарського права²⁰.

²⁰ Беляневич О. А. Господарське договірне право України (теоретичні аспекти): Моногр. / О. А. Беляневич. - К.: Юрінком Інтер, 2006. - 592 с. - С. 107.

Між тим, Господарський кодекс містить поняття майново-господарських зобов'язань як цивільно-правових зобов'язань, що виникають між учасниками господарських відносин при здійсненні господарської діяльності, в силу яких зобов'язана сторона повинна вчинити певну господарську дію на користь другої сторони або утриматися від певної дії, а управлена сторона має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її зобов'язку. Майнові зобов'язання, які виникають між учасниками господарських відносин, регулюються Цивільним кодексом України з урахуванням особливостей, передбачених Господарським кодексом України (ч. 1 ст. 175 ГК). Серед підстав виникнення господарських зобов'язань частина 1 ст. 174 Господарського кодексу називає господарський договір та інші угоди, які передбачені законом, так і угоди, не передбачені законом, але такі, що йому не суперечать.

Оскільки майново-господарські зобов'язання, що виникають з договорів поставки, оренди, перевезення, капітального будівництва тощо, є цивільно-правовими, у законодавстві має забезпечуватись єдність їх правового регулювання. Проте такої єдності немає і ми можемо бачити, наприклад, що за одні і ті ж порушення сторонами зобов'язань із договорів будівельного підряду (капітального будівництва) неустойка за статтями 883 і 886 Цивільного кодексу має штрафний характер (тобто стягується неустойка і відшкодовуються збитки у повному обсязі), а відповідно до частини 1 статті 322 Господарського кодексу - вона має зарахувальний характер (тобто збитки відшкодовуються в сумі, не покритій штрафними санкціями).

Отже, законодавчим шляхом повинні бути усунені розбіжності та суперечності, що існують у положеннях Цивільного і Господарського кодексів та інших актів законодавства у регулюванні договірних відносин. І пріоритет тут повинен надаватись положенням Цивільного кодексу, які мають для договірного права загальний характер²¹.

²¹ Луць В.В. Договірне право України: сучасний стан і тенденції розвитку. Юридичний вісник //Юридичний вісник. - № 2(11). - 2009. - С. 53

Важливим напрямом розвитку права України є його адаптація до стандартів Європейського Союзу. Економічні інтеграційні процеси потребують відповідної правової інтеграції, зокрема, поступового наближення правового забезпечення майнових відносин товарного характеру в Україні до умов внутрішнього ринку ЄС, до правових засад і принципів, що діють на цьому ринку, з метою досягнення сполучності з нормами права ЄС та країн-членів, а згодом гармонізації, а також уніфікації в деяких галузях. Це стосується насамперед договірних права.

На цьому шляху має бути проведена велика робота по усуненню дублювання та розбіжностей у сфері договірних права, по оновленню масиву підзаконних нормативно-правових актів, а також договірної та судової практики щодо застосування цивільного і господарського законодавства²².

Розділ VII Господарського кодексу України називається «Зовнішньоекономічна діяльність».

В цьому розділі дається визначення поняття «зовнішньоекономічна діяльність», яке, до речі, відрізняється від визначення, що дається в Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність»²³.

В Господарському кодексі України (стаття 377) зазначається, що в основі зовнішньоекономічної діяльності лежить принцип свободи її суб'єктів добровільно вступати у зовнішньоекономічні відносини, здійснювати їх у будь-яких формах, не заборонених законом, та рівності перед законом усіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Згідно зі статтею 378 Господарського кодексу України суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, і відповідно сторонами зовнішньоекономічних договорів, можуть бути тільки суб'єкти господарювання, визначені в статті 55 цього кодексу, та не можуть бути

²² Луць В.В. Договірне право України: сучасний стан і тенденції розвитку. Юридичний вісник //Юридичний вісник. - № 2(11). – 2009. - С. 55

²³ В сфері регулювання зовнішньоекономічних відносин Господарський кодекс України і Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» співвідносяться відповідно як загальний і спеціальний закони, і згідно з відповідним правилом застосування нормативно-правових актів у випадку колізії їх норм застосуванню підлягають норми спеціального закону, в даному випадку Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність».

безпосередньо органи державної влади або органи місцевого самоврядування. Господарський кодекс України передбачає, що усі суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають право на здійснення будь-яких видів зовнішньоекономічної діяльності і зовнішньоекономічних операцій, якщо інше не встановлено законом.

Частина 2 статті 380 Господарського кодексу України зазначає, що *«органи державної влади, органи місцевого самоврядування не мають права втручатися в оперативну діяльність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, крім випадків, передбачених законом»*.

Відповідно до частини 1 статті 382 Господарського кодексу України *«суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають право укласти будь-які зовнішньоекономічні договори (контракти), крім тих, укладення яких заборонено законодавством України»*.

Треба звернути увагу на те, що в частині 2 статті 382 Господарського кодексу України зазначено, що *«форма і порядок укладення зовнішньоекономічного договору (контракту), права та обов'язки його сторін регулюються Законом України «Про міжнародне приватне право» та іншими законами»*. Проте, Закон України «Про міжнародне приватне право» крім норми частини 3 статті 31, згідно з якою *«зовнішньоекономічний договір, якщо хоча б однією стороною є громадянин України або юридична особа України, укладається в письмовій формі незалежно від місця його укладення, якщо інше не встановлено законом або міжнародним договором України»*, не містить інших норм, які б визначали порядок укладення зовнішньоекономічного договору (контракту), права та обов'язки його сторін. Натомість, даний закон містить колізійні норми щодо договірних зобов'язань, згідно з якими здійснюється вибір права, що має застосовуватись до того чи іншого зовнішньоекономічного договору, а вже норми права відповідної країни, що було вибрано згідно з даними колізійними нормами, будуть визначати порядок укладення зовнішньоекономічного договору (контракту), права та обов'язки його сторін.

З огляду на вищезазначене не зовсім коректною є норма частини 3 статті 382 Господарського кодексу України, згідно з якою *«зовнішньоекономічний договір (контракт) може бути визнаний недійсним у судовому порядку, якщо він не відповідає вимогам законів України або чинним міжнародним договорам, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України»*. Адже, до зовнішньоекономічного договору право України може бути застосоване тільки тоді, коли таке право оберуть сторони зовнішньоекономічного договору, або таке право буде обране відповідним судом на підставі норм міжнародного приватного права. І, таким чином, визнаним недійсним у судовому порядку у зв'язку з невідповідністю вимогам законів України зовнішньоекономічний договір може бути тільки тоді, коли право України буде застосоване до цього договору.

Решта положень розділу VII Господарського кодексу України стосуються, головним чином, не регулювання зовнішньоекономічних відносин, тобто приватноправових договірних відносин, що складаються між українськими та іноземними суб'єктами господарювання, а регулювання публічно-правових відносин, що складаються між українськими суб'єктами господарювання та державою з приводу здійснення цими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності (адміністративних, митних, податкових тощо). Так, наприклад, стаття 383 Господарського кодексу України стосується адміністративних відносин з державою, в які український суб'єкт господарювання в певних випадках має вступати для державної реєстрації зовнішньоекономічних договорів. Стаття 384 Господарського кодексу України стосується митних відносин з державою, в які український суб'єкт господарювання в певних випадках має вступати у зв'язку з проходженням митного контролю товарами, що переміщаються через митний кордон України. Стаття 385 Господарського кодексу України стосується податкових відносин з державою, в які український суб'єкт господарювання в певних випадках має вступати у зв'язку зі сплатою податків, пов'язаних із зовнішньоекономічною діяльністю. Але ні адміністративні, ні митні, ні

податкові, ні інші публічно-правові відносини зовнішньоекономічними відносинами не являються.

Крім вищезгаданих джерел, норми договірної права містяться ще в деяких законах України, що направлені на регулювання договірних відносин конкретного виду.

Так, наприклад, Кодекс торговельного мореплавства України містить норми договірної права, що стосуються таких видів договорів, як договори морського агентування. Зокрема в Кодексі торговельного мореплавства України визначається порядок виникнення та припинення договірних відносин в сфері морського агентування, визначаються права та обов'язки сторін даного виду договорів (якими є морський агент та судновласник або інший довіритель). В даному кодексі також містяться норми, що регулюють договори морського перевезення вантажу, договори чартеру (фрахтування) суден, договори лізингу судна, договори морського буксирування, договори портового буксирування, договори міжпортового буксирування, договори морського страхування, договори морської іпотеки.

Повітряний кодекс України містить норми договірної права, що стосуються таких видів договорів, як договори повітряного перевезення.

Закон України «Про регулювання товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності» містить вимоги до бартерних договорів, зокрема:

- вимогу оцінювати у бартерному договорі вартість товарів які обмінюються з метою створення умов для забезпечення еквівалентності обміну, митного обліку, визначення страхових сум, оцінки претензій, застосування санкцій. Так, у бартерному договорі має зазначатися загальна вартість товарів (робіт, послуг), що імпортуються, загальна вартість товарів (робіт, послуг), що експортуються за цим договором, з обов'язковим вираженням в іноземній валюті, віднесеній Національним банком України до першої групи Класифікатора іноземних валют;

- вимогу щодо строків проведення товарообмінних (бартерних) операцій. Так, товари, що імпортуються за бартерним договором, підлягають ввезенню на митну територію України у строки, зазначені в такому договорі, але не пізніше 180 календарних днів з дати митного оформлення (дати оформлення митної декларації на експорт) товарів, що фактично експортовані за бартерним договором, а в разі експорту за бартерним договором робіт і послуг - з дати підписання акта або іншого документа, що засвідчує виконання робіт, надання послуг.

Закон України «Про заставу» містить норми договірного права, що стосуються таких видів договорів, як договори застави.

Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» містить норми договірного права, що стосуються таких видів договорів, як договори про трансфер технологій.

Закон України «Про транспортно-експедиторську діяльність» містить норми договірного права, що стосуються таких видів договорів, як договори транспортного експедирування.

Закон України «Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань» також регулює договірні правовідносини між платниками та одержувачами грошових коштів щодо відповідальності за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань, яких є підприємства, установи та організації незалежно від форм власності та господарювання, а також фізичні особи - суб'єкти підприємницької діяльності. Цей закон містить норми, згідно з якими:

- платники грошових коштів сплачують на користь одержувачів цих коштів за прострочку платежу пеню в розмірі, що встановлюється за згодою сторін (стаття 1 зазначеного закону);

- розмір зазначеної пені обчислюється від суми простроченого платежу та не може перевищувати подвійної облікової ставки Національного банку України²⁴, що діяла у період, за який сплачується пеня.

З певними застереженнями, про які мова буде йти в наступній лекції, до джерел договірного права України можна віднести деякі підзаконні нормативно-правові акти, зокрема:

- Типові платіжні умови зовнішньоекономічних договорів (контрактів), затверджені Постановою Кабінету Міністрів України та Національного Банку України від 21.06.1995 р. № 444;

- Постанова Кабінет Міністрів України від 01.08.2005 № 668 «Про затвердження Загальних умов укладення та виконання договорів підряду в капітальному будівництві»;

- Положення про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів), затверджене наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 06. 09. 2001 р. № 201;

- Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг 30.09.2015 № 2497 «Про затвердження Типового договору транспортування природного газу».

2. Нормативне регулювання публічно-правових відносин, пов'язаних із зовнішньоекономічною діяльністю.

Як уже не раз зазначалося, зовнішньоекономічна діяльність, як предмет правового регулювання, є суспільними відносинами, тобто зовнішньоекономічними відносинами. Зовнішньоекономічні відносини

²⁴ Облікова ставка (discount rate) – один із монетарних інструментів, за допомогою якого Національний банк України встановлює для банків та інших суб'єктів грошово-кредитного ринку орієнтир щодо вартості залучених і розміщених грошових коштів на відповідний період. О.С. є базовою процентною ставкою щодо інших процентних ставок Національного банку України. О.С. використовується Національним банком України одночасно як засіб реалізації грошово-кредитної політики та орієнтир ціни на гроші. Динаміка О.С. характеризує основні напрями змін грошово-кредитного регулювання. (Джерело: Положення про процентну політику Національного банку України //Постанова Правління Національного банку України від 18.08. 2004 р. № 389).

складаються між українськими і іноземними суб'єктами господарювання і є за своєю юридичною природою приватноправовими відносинами, «які ґрунтуються на засадах юридичної рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності, суб'єктами яких є фізичні та юридичні особи»²⁵. Ці відносини регулюються приватним правом, якому притаманні наступні ознаки: «1) регулює відносини приватних осіб між собою; 2) забезпечує приватний інтерес: акцентує увагу на економічній свободі, вільному самовиявленні й рівності товаровиробників, захисті власників від сваволі держави; 3) забезпечує вільне волевиявлення суб'єктів при реалізації своїх прав; 4) припускає широке використання договірної форми регулювання; 5) містить норми, які є зверненими до суб'єктивного права та забезпечують судовий захист; 6) характеризується переваженням диспозитивних норм, розрахованих на самовідповідальність за свої обов'язки та дії; 7) зберігає класичну юридичну техніку»²⁶. Методом приватного права, як відомо, є диспозитивний метод.

Але у зв'язку із здійсненням зовнішньоекономічної діяльності, тобто у зв'язку з укладенням і виконанням зовнішньоекономічних договорів, суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності змушені вступати у публічно-правові відносини з українською державою (державними органами). «Ознаки публічно-правових відносин: 1) обов'язкова участь у цих відносинах суб'єкта, наділеного публічно-владними повноваженнями; 2) імперативність публічно-правових відносин; 3) підпорядкованість одного учасника публічно-правових відносин іншому - суб'єкту владних повноважень; 4) домінування публічно-правового інтересу в цих відносинах. В публічно-правових відносинах обов'язкову участь бере орган державної влади, орган влади Автономної Республіки Крим, орган місцевого самоврядування, інший носій публічної компетенції, які вступають з іншими суб'єктами у відносини, що

²⁵ Пункт 1 частини 1 статті 1 Закону України «Про міжнародне приватне право». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2709-15?test=GqsMfB7.apXVJb3EZiHMK7mjHI4lAs80msh8Ie6>

²⁶ Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. — Харків: Консум, 2001. — 656 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/687/90/>

характеризуються ознакою "влади-підпорядкування". Суб'єкт владних повноважень має бути законодавчо уповноважений управляти поведінкою інших (іншого) суб'єктів, а ці суб'єкти зобов'язані виконувати вимоги і приписи такого владного суб'єкта»²⁷. Публічно-правові відносини регулюються відповідно нормами публічного права, яке характеризується наступними ознаками: «1) регулює відносини між державними органами або між приватними особами і державою; 2) забезпечує публічний інтерес — акцентує увагу на заборонах, обов'язках людей (підданих) перед державою; 3) забезпечує одностороннє волевиявлення суб'єктів права; 4) припускає широку сферу розсуду; 5) містить норми загальні й безособові, що мають нормативно-орієнтувальний вплив; 6) характеризується переваженням директивно-обов'язкових норм, розрахованих на ієрархічні відносини суб'єктів і субординацію правових норм і актів; 7) широко використовує новітні технічні прийоми»²⁸. Методом публічного права, як відомо, є імперативний метод. «Галузі права, у яких началом є публічне право: — конституційне, — адміністративне, — кримінальне, — фінансове, — що включає бюджетне і податкове, — адміністративно-процесуальне; - кримінально-процесуальне, — міжнародне публічне, - міжнародне гуманітарне право та ін.»²⁹.

Спектр публічно-правових відносин, в які суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності змушені вступати у зв'язку із здійсненням зовнішньоекономічної діяльності, достатньо широкий і включає в себе наступні види відносин:

- адміністративні правовідносини — «суспільні відносини, які виникають у сфері публічної діяльності держави, зокрема, у сфері державного управління»³⁰;

²⁷ Цивільне право. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://pidruchniki.com/1151051346551/pravo/tsivilni_publichni_pravovidnosini

²⁸ Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. — Харків: Консум, 2001. — 656 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ukrknighta.org.ua/ukrknighta-text/687/90/>

²⁹ Там само

³⁰ Битяк Ю. П. Адміністративне право України. Підручник. — Київ, Юрінком Інтер. — 2005. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ebk.net.ua/Book/law/bitak_admpu/part1/107.htm

- митні правовідносини – *«суспільні відносини, пов'язані з переміщенням через митний кордон України товарів, предметів, транспортних засобів»*³¹;

- податкові правовідносини – *«врегульовані нормами податкового права фінансові правовідносини, що виникають з приводу справляння податків та інших обов'язкових платежів податкового характеру з юридичних і фізичних осіб до державного й місцевих бюджетів, а також до державних цільових фондів»*³²;

- валютні правовідносини – *«врегульовані нормами права комплексні суспільні зв'язки, що носять особливий владно-майновий характер і виникають у процесі організованої державою фінансової діяльності з приводу утворення та використання централізованих і децентралізованих фондів специфічних грошових коштів - валютних фондів»*³³ та інші.

Ці публічно-правові відносини будуються на зовсім інших принципах, ніж зовнішньоекономічні правовідносини. В основі таких правовідносин лежить принцип влади і підпорядкування. В той час, як зовнішньоекономічні правовідносини будуються на принципі свободи зовнішньоекономічного підприємництва, зокрема, праві суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності добровільно вступати у зовнішньоекономічні зв'язки, праві суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності здійснювати її в будь-яких формах, які прямо не заборонені чинними законами України; принципі юридичної рівності і недискримінації, зокрема, рівності перед законом всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, незалежно від форм власності, в тому числі держави, при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, тощо³⁴. Відповідно, зовнішньоекономічні відносини регулюються диспозитивним методом, а публічно-правові відносини суб'єктів господарювання і держави

³¹ Федотова І.О. Митні правовідносини: поняття, склад, класифікація. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravoznavec.com.ua/period/article/1802/%D4>

³² Лучковська С.І. Фінансове право. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/18421120/pravo/podatkovyi_pravovidnosini

³³ Фінансове право. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/12560607/pravo/osoblivosti_struktura_valyutnih_pravovidnosin

³⁴ Стаття 2 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/959-12>

(державних органів) регулюються імперативним методом.

Публічно-правові відносини регулюються нормами публічного права. Так, адміністративні правовідносини відповідно регулюються нормами адміністративного права, яким є *«система правових норм, які регулюють управлінські відносини у сфері здійснення виконавчої влади, розпорядничої діяльності державного апарату, його взаємовідносин з іншими державними та недержавними організаціями і громадянами»*³⁵. Митні правовідносини відповідно регулюються нормами митного права, яким є *«комплексна галузь українського права, яка являє собою систему правових норм різної право галузевої належності, що встановлюються (санкціонуються) державою і призначаються для регулювання суспільних відносин, пов'язаних з переміщенням товарів і транспортних засобів через митний кордон України, стягненням митних платежів, митним оформленням, митним контролем та іншими засобами проведення митної політики, як складової частини внутрішньої і зовнішньої політики України»*³⁶. Податкові правовідносини відповідно регулюються нормами податкового права, яким є *«відмежований комплекс юридичних норм, що забезпечують цілісне регулювання різновиду відносин, пов'язаних з надходженням у бюджети податків і зборів»*³⁷. Валютні правовідносини відповідно регулюються нормами фінансового права, яке є *«системою норм права, що регулюють суспільні відносини у процесі формування, розподілу й використання централізованих децентралізованих фондів коштів держави та місцевого самоврядування, необхідних для реалізації їхніх завдань і функцій і задоволення публічного інтересу»*³⁸.

Ситуація, коли у зв'язку із здійсненням приватноправових відносин його суб'єктам доводиться вступати в публічно-правові відносини з державою

³⁵ Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. — Харків: Консум, 2001. — 656 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/687/91/>

³⁶ Митне право України: Навч. посібник / В.Я.Настюк, М.Г.Шулька. — Харків: Нац. Юрид. Акад.. України, 2001. — 114 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ukr-pravo.at.ua/index/0-337>

³⁷ Податкове право: підручник / М.П.Кучерявенко. — Х.: Право, 2013. — 536 с. - С.68

³⁸ Фінансове право. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://pidruchniki.com/15970122/pravo/finansove_pravo_galuz_prava#588

(відповідними державними органами), є досить звичайною. Так, наприклад, у зв'язку із такими приватноправовими відносинами, як сімейні правовідносини, відповідним особам приватного права доводиться вступати з державними органами реєстрації актів громадянського стану у публічно-правові (а саме адміністративні) відносини з приводу державної реєстрації шлюбу, або державної реєстрації народження дитини тощо. У зв'язку із такими приватноправовими відносинами, як цивільні правовідносини, наприклад, відносини купівлі-продажу будинку, відповідним особам приватного права доводиться вступати з державними органами реєстрації прав на нерухоме майно у публічно-правові (а саме адміністративні) відносини з приводу державної реєстрації прав на дане нерухоме майно і тому подібне.

Публічно-правові відносини, що складаються між певними суб'єктами господарювання і державою/відповідними державними органами (наприклад, адміністративно-правові відносини з приводу державної реєстрації зовнішньоекономічного контракту), не є зовнішньоекономічними відносинами, так само, як, наприклад, не є сімейно-правовими відносинами відносини, що складаються між подружжям і державою (відповідним державним органом) з приводу державної реєстрації народження дитини. Такі публічно-правові норми не регулюють зовнішньоекономічні відносини, але, безумовно, впливають на них.

У цьому зв'язку треба зазначити, що, як справедливо відмічається в юридичній літературі, *«не варто ототожнювати два явища: правове регулювання і правовий вплив. Термін "регулювання" походить від латинського слова "regulo" - "правило" і позначає впорядкування, налагодження, приведення чогось у відповідність з чимось. Термін "вплив" означає вплив на що-небудь за допомогою системи дій. Значення і навантаження цих двох категорій близькі, частково збігаються, але неоднозначні.*

Правовий вплив поширення дії права в усіх його формах на свідомість і поведінку людей, на їх взаємодію як учасників суспільних відносин з метою забезпечення особистих чи соціально-значущих результатів.

Правовий вплив на людей може бути:

1) інформаційно-психологічним-доведення позиції держави про дозволу, необхідну чи заборонену поведінку, про правові стимули (заохочення) і правові обмеження (покарання);

2) виховним - виховання поваги до права, орієнтування людини на правові цінності, досягнуті людством, на необхідність їх сприйняття і розвитку (поділ влади, народний суверенітет, демократія, основоположні права і свободи людини, справедливе правосуддя тощо), формування настанов на правомірну поведінку;

3) соціальним - забезпечення взаємного зв'язку правових норм і соціального середовища їх дії, відображення в правових нормах соціально корисної мети, врахування усіх факторів суспільного життя людини - як правових, так і економічних, політичних, соціально-культурних, моральних тощо»³⁹.

Тому некоректно відносити певні засоби правового впливу на зовнішньоекономічні відносини до правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності, як, на жаль, це робиться в певних нормативно-правових та літературних джерелах, в тому числі у статті 9 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність». Так, наприклад, очевидно, що «здійснення Антимонопольним комітетом України контролю за додержанням суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності законодавства про захист економічної конкуренції» (про яке йдеться в частині шостій статті 9 зазначеного Закону як про прояв державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності), є опосередкованим впливом та зовнішньоекономічні відносини (чим менша монополізація ринку, тим

³⁹ Скаун О.Ф. Теорія права і держави. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1930081643107/pravo/norma_prava_oznaki

більша кількість суб'єктів господарювання буде вступати у зовнішньоекономічні відносини), але некоректно говорити, що здійснення Антимонопольним комітетом України зазначеного контролю є регулюванням зовнішньоекономічної діяльності.

Вплив держави на зовнішньоекономічні відносини (або зовнішньоекономічна політика) може проявлятися фактично у двох напрямках: 1) заохочення до здійснення зовнішньоекономічної діяльності, або 2) стримання, обмеження зовнішньоекономічної діяльності.

При проведенні політики вільної торгівлі держава не обмежує зовнішньоекономічну діяльність жодними бар'єрами. За такої політики країна практично не стягує мита, не встановлює будь-яких кількісних або інших обмежень на зовнішньоторговельний оборот і така політика найкращими чином заохочує суб'єктів господарювання до здійснення зовнішньоекономічної діяльності. Політику вільної торгівлі проводять найбільш економічно розвинуті країни з конкурентоздатною національною економікою.

Засоби впливу держави на зовнішньоекономічні відносини можна поділити на дві категорії: 1) тарифні засоби, та 2) нетарифні засоби, які в літературі і, часом, в законодавстві називаються відповідно тарифним і нетарифним регулюванням. При цьому треба підкреслити, що як у випадку тарифного, так і у випадку нетарифного регулювання регулюються не зовнішньоекономічні відносини, а суспільні відносини, які виникають між державою (державними органами) та суб'єктами господарювання у зв'язку із зовнішньоекономічною діяльністю. Тому, коли в законодавстві і в юридичній літературі мова йде про «тарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності», «нетарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності» (часом «державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності»), то треба мати на увазі, що такі терміни є досить умовними, бо, насправді, мова може йти, по перше, про регулювання не зовнішньоекономічних, а публічно-правових відносин, які виникають у зв'язку із зовнішньоекономічними

відносинами, а, по-друге, мова може йти взагалі не про правове регулювання, а про засоби економічного впливу держави на відповідні відносини (або іншими словами, інструменти зовнішньоекономічної політики протекціонізму).

Тарифні засоби регулювання публічно-правових відносин, пов'язаних із зовнішньоекономічною діяльністю (тобто тарифні засоби впливу держави на зовнішньоекономічну діяльність) безпосередньо пов'язані з митними платежами. Митні платежі – це податки, що справляються під час переміщення або у зв'язку з переміщенням товарів через митний кордон певної країни. Митні платежі зазвичай включають в себе: 1) мито, 2) акцизний податок із ввезених на митну територію відповідної країни підакцизних товарів (продукції), 3) податок на додану вартість із ввезених на митну територію відповідної країни товарів (продукції).

Тарифні засоби регулювання публічно-правових відносин, пов'язаних із зовнішньоекономічною діяльністю, передбачаються нормами податкового права

Механізм впливу тарифних засобів на зовнішньоекономічну діяльність в спрощеному виглядає наступним чином: чим менші тарифи – тим більш активна зовнішньоекономічна діяльність, і навпаки.

Надалі регулювання публічно-правових відносин, пов'язаних із зовнішньоекономічною діяльністю, при якому використовуються тарифні засоби (тобто тарифні засоби впливу держави на зовнішньоекономічну діяльність) для зручності ми будемо називати «тарифним регулюванням».

Нетарифні заходи зовнішньоекономічної політики – це певні перешкоди, обмеження для переміщення товарів через митний кордон тієї чи іншої країни, спрямовані на безпосереднє коригування обсягів експорту чи імпорту товарів.

До нетарифних заходів зовнішньоекономічної політики, чи інакшими словами способів нетарифного регулювання, відносять будь-які заходи неподаткового характеру з боку держави, спрямовані на здійснення впливу

на суспільні відносини в зовнішньоекономічній сфері. На загал такий вплив є негативним і стримує розвиток зовнішньоекономічної діяльності, що в результаті веде до зменшення конкуренції на ринку певної країни і стримання економічного розвитку такої країни. Механізм впливу нетарифних засобів на зовнішньоекономічну діяльність виглядає наступним чином: чим менше застосовується нетарифних заходів – тим більш активна зовнішньоекономічна діяльність, і навпаки. Світова організація торгівлі оцінює нетарифні заходи зовнішньоекономічної політики як негативне явище і спонукає країни-учасниці до відмови від застосування цих заходів.

Надалі регулювання публічно-правових відносин, пов'язаних із зовнішньоекономічною діяльністю, при якому використовуються нетарифні засоби (тобто нетарифні засоби впливу держави на зовнішньоекономічну діяльність) для зручності ми будемо називати «нетарифним регулюванням».

В літературі нетарифні обмеження, чи способи нетарифного регулювання, поділяють на кількісні та приховані.

До кількісних обмежень відноситься, в першу чергу, квотування.

Квотування здійснюється державою шляхом встановлення квот на певні товари. Квота — це кількісна міра обмеження експорту чи імпорту товару визначеною кількістю або сумою на певний проміжок часу. Якщо на певний товар встановлюється квота в розмірі рівному 0, то це означає ембарго, тобто заборону на імпорт чи експорт такого товару. Найчастіше квоти використовуються для регулювання імпорту сільськогосподарської продукції.

Квоти є більш ефективним, ніж тарифи, інструментом обмеження імпорту. Їх введення дозволяє, незважаючи на зростання попиту, утримувати обсяги імпорту товарів на незмінному рівні, що зменшує конкуренцію та в перспективі веде до збільшення ціни на відповідні товари та зниження якості цих товарів. Запровадження квот, як правило, відбувається в країнах з високим рівнем монополізації, олігархізації економіки, так як *«квоти є прямим джерелом монопольного прибутку; вони завжди збільшують доходи*

виробників імпортозамінної продукції; стримують імпорتنу конкуренцію (тарифи її звичайно допускають)»⁴⁰.

«Квотування здійснюється урядовими органами на основі видачі ліцензій.

Ліцензія - це дозвіл, виданий державними органами на експорт чи імпорт товару у встановлених кількостях за визначений проміжок часу. Ліцензія видається державою через спеціальні уповноважені відомства.

Ліцензування може виступати у вигляді:

- складової частини процесу квотування. У цьому випадку ліцензія є документом, що підтверджує право ввезти чи вивезти товар у рамках отриманої квоти;

- самостійного інструмента державного регулювання»⁴¹.

Серед прихованих способів нетарифного регулювання можна виділити технічні бар'єри. До технічних бар'єрів відносять національні стандарти якості, економічні вимоги, санітарні обмеження, вимоги до упакування і маркування товарів, вимоги про дотримання ускладнених митних формальностей, законів про захист споживачів і т.п. Технічні бар'єри перешкоджають ввозу із-за кордону товарів, які не відповідають національним стандартам якості, охорони здоров'я і безпеки, що застосовуються до аналогічних вітчизняних товарів, невідповідності сільськогосподарських продуктів санітарним і фітосанітарним нормам тощо. Так, наприклад, *«в Україні заборонено використовувати окремі види харчових добавок і барвників при виробництві продуктів харчування, хоча вони використовуються в ряді європейських країн»⁴².*

З метою забезпечення вільної міжнародної торгівлі СОТ вживає заходів щодо обмеження і упорядкування застосування способів нетарифного регулювання. Так, наприклад, в рамках СОТ укладено такі міжнародні

⁴⁰ Міжнародна економіка: підручник. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/15660212/ekonomika/netarifni_metodi_regulyuvannya_mizhnarodnoyi_torgivli

⁴¹ Міжнародна економіка: підручник. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/15660212/ekonomika/netarifni_metodi_regulyuvannya_mizhnarodnoyi_torgivli.

⁴² Там само.

договори, як Угода про технічні бар'єри в торгівлі та Угода про застосування санітарних і фітосанітарних заходів, які встановлюють міжнародні правила застосування обов'язкових технічних регламентів, санітарних і фітосанітарних норм.

Крім правових засобів впливу держави на зовнішньоекономічні відносини (або іншими словами, інструментів зовнішньоекономічної політики протекціонізму), які були розглянуті вище, ще існують і фінансові.

Фінансові засоби впливу держави на зовнішньоекономічні відносини (або іншими словами, інструменти зовнішньоекономічної політики протекціонізму) мають на меті розширення експорту та дискримінацію іноземних компаній на користь національних виробників і експортерів на основі зниження вартості експортованого товару і підвищення його конкурентоспроможності на світовому ринку. Фінансування експорту в такому випадку здійснюється головним чином з державного бюджету. При цьому ця порочна фінансова практика, як правило, правом не регулюється

До фінансових інструментів зовнішньоекономічної політики протекціонізму можна віднести демпінг, субсидії, експортне кредитування.

Демпінг - це експорт товарів за цінами, нижчими від собівартості, чи, принаймні, за ціною нижчою, ніж на внутрішньому ринку. Демпінг вважається формою міжнародної цінової дискримінації. На перший погляд може здаватися, що демпінг приносить країні-імпортеру певну вигоду, поліпшуючи її умови торгівлі, але він створює нерівні конкурентні умови на ринку країни-імпортеру і в перспективі від завдає шкоди економіці такої країни. У зв'язку з цим демпінг заборонений як міжнародними правилами СОТ, так і національним законодавством низки країн. Якщо факт демпінгу доведений в результаті антидемпінгового розслідування, то країна імпорту вправі вводити торгові обмеження у вигляді антидемпінгових мит.

Субсидія - це фінансова чи інша підтримка державними органами виробництва, переробки, продажу, транспортування, експорту товару, що надається суб'єкту господарювання відповідної країни експорту, в результаті

якої такий суб'єкт господарювання одержує переваги в конкуренції з іншими іноземними і вітчизняними суб'єктами господарювання. Таким чином, така підтримка певного національного товаровиробника дискримінує інших як іноземних, так і вітчизняних суб'єктів господарювання і у цьому зв'язку субсидування заборонене як міжнародними правилами СОТ, так і національним законодавством низки країн⁴³. Якщо факт субсидування доведений в результаті антисубсидійного розслідування, то країна імпорту вправі вводити торгові обмеження у вигляді компенсаційних мит.

Субсидії поділяються на прямі і непрямі.

Прямі субсидії - це безпосередні виплати експортеру після здійснення ним експортної операції, що дорівнюють різниці між його витратами й отриманим доходом. Прямі субсидії суперечать міжнародним угодам і заборонені СОТ.

Непрямі субсидії - це приховане дотування експортерів через надання пільг щодо сплати податків, пільгові умови страхування, повернення імпортних мит і т.п.

До фінансових інструментів зовнішньоекономічної політики протекціонізму також відносять **експортне кредитування**. Таке кредитування має на меті фінансове стимулювання державою розвитку експорту вітчизняними товаровиробниками.

Експортне кредитування здійснюється шляхом надання державними банками певної країни експортних кредитів національним суб'єктам господарювання, що експортують свою продукцію.

Експортні кредити поділяються на:

- субсидовані кредити вітчизняним експортерам. Такі кредити видаються державними банками під відсоткову ставку, нижчу від ринкової;

⁴³ В Україні згідно з частиною 2 статті 12 Господарського кодексу України надання субсидій вважається одним із основних засобів регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання.

- державні кредити іноземним імпортерам при обов'язковій умові закупівлі товарів тільки у суб'єкта господарювання країни, що надала такий кредит.

При регулюванні публічно-правових відносин, пов'язаних із зовнішньоекономічною діяльністю, застосовуються фактично усі види правових норм, зокрема,

«а) регулятивні, що регулюють поведінку суб'єктів права шляхом надання їм певних прав чи покладання обов'язків... На основі цих норм за наявності певних умов виникають регулятивні правовідносини, спрямовані на реалізацію прав та обов'язків суб'єктів;

б) охоронні норми спрямовані на регламентацію засобів юридичної відповідальності та засобів захисту суб'єктивних прав ... Їх роль у регулюванні суспільних відносин зводиться до виникнення на їх основі охоронних правовідносин, які враховують особливості правопорушень;

в) спеціалізовані норми мають доповнюючий характер, не є підставою виникнення правовідносин і забезпечують дію регулятивних і охоронних норм (норма кримінального права, що дає дефініцію злочину)»⁴⁴.

За способом правового регулювання регулятивні норми в свою чергу можна поділити на:

«1) уповноважуючі, що підкреслюють наявність певних можливостей у суб'єкта вчиняти позитивні дії у власних інтересах ...;

2) зобов'язуючі, які покладають активні обов'язки як необхідність вчиняти певні позитивні дії, що забезпечують реалізацію суб'єктивних прав ...;

3) забороняючі норми, що встановлюють пасивні обов'язки утриматись від певних дій, які порушують суб'єктивні права ...»⁴⁵.

Норми які регулюють публічно-правові відносини, що виникають між

⁴⁴ Зайчук О. В., Оніщенко Н. М. Теорія держави і права. Академічний курс. Підручник. — К.: Юрінком Інтер, 2006. — 688 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ebk.net.ua/Book/law/zaychuk_tdp/part3/1604.htm

⁴⁵ Там само.

суб'єктами господарювання та державою (державними органами) у зв'язку із зовнішньоекономічною діяльністю цих суб'єктів господарювання, містяться у великій кількості джерел, серед яких можна виділити наступні законодавчі акти:

Конституція України, в статті 19 якої закріплено норму-принцип, згідно з якою органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність».

З правової точки зору цінність цього закону полягає в тому, що він визначає поняття зовнішньоекономічної діяльності та встановлює принципи її регулювання.

У своїй сукупності норми, що містяться в Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність», є спеціалізованими нормами і носять загальний, декларативний характер. У більшості випадків ці норми не містять конкретних правил поведінки, а визначають поняття, цілі, завдання, принципи чи констатують певний стан речей. Наприклад стаття 5 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» говорить про те, що *«здійснення видів зовнішньоекономічної діяльності, зазначених у статті 4, за межами України підлягає регулюванню також законами відповідних держав»*. Чи, наприклад, положення статті 9 даного закону про те, що *«до компетенції Верховної Ради України належать: - прийняття, зміна та скасування законів, що стосуються зовнішньоекономічної діяльності»*. Адже, думається, що і без такої норми Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», скажімо, Кабінет Міністрів чи Верховний суд України не став би приймати, змінювати та скасовувати закони, що стосуються зовнішньоекономічної діяльності.

Часто норми Закону дублюють положення інших спеціальних законів. Наприклад, положення частини першої статті 9 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» про те, що *«Національний банк України:*

- здійснює зберігання і використання золотовалютного резерву України та інших державних коштовностей, які забезпечують платоспроможність України;

- представляє інтереси України у відносинах з центральними банками інших держав, міжнародними банками та іншими фінансово-кредитними установами та укладає відповідні міжбанківські угоди;

- регулює курс національної валюти України до грошових одиниць інших держав...» тощо. Це положення просто дублює положення Закону України «Про Національний банк України», фактично не застосовується на практиці (тобто в правозастосовчій практиці користуються нормами Закону України «Про Національний банк України») та не має відношення ні до регулювання приватноправових відносин між суб'єктами зовнішньоекономічних відносин (українських та іноземних суб'єктів господарювання), ні до регулювання публічно-правових відносин, що складаються між суб'єктами господарювання та державою (державними органами) у зв'язку із зовнішньоекономічною діяльністю.

Те саме можна сказати і про, наприклад, норми статей 11 та 13 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», де відповідно визначені принципи оподаткування та митного регулювання при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, які фактично дублюють норми статті 4 Податкового кодексу України, яка визначає принципи, на яких ґрунтується податкове законодавство, та статті 8 Митного кодексу України, яка визначає принципи здійснення державної митної справи.

Деякі з норм Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» застаріли і не відповідають сучасному стану суспільних відносин та законодавства. Наприклад, згідно зі статтею 22 даного закону «суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності в галузі обліку і звітності, а також комерційної таємниці керуються Законом України «Про підприємства в Україні»», але проблема в тому, що Законом України «Про підприємства в Україні» втратив чинність ще 1 січня 2004 року.

Як результат, значна частина норм даного Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» не є нормами прямої дії та не застосовуються на практиці, а натомість застосовуються норми спеціальних законів, таких, наприклад, як Податковий кодекс України, Митний кодекс України тощо.

Проте, серед масиву спеціалізованих, декларативних і дублюючих норм в Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» містяться деякі норми, що відповідним чином регулюють публічно-правові, а саме адміністративно-правові відносини, які складаються між суб'єктами господарювання та державою (відповідними державними органами) у зв'язку із здійсненням відповідними суб'єктами господарювання зовнішньоекономічної діяльності, або, принаймні, направлені на регулювання цих відносин. При цьому треба відмітити, що у своїй більшості норми Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» регулюють адміністративні відносини, пов'язані з наданням дозволів (ліцензій) суб'єктам господарювання на експорт або імпорт певних товарів та відносяться до нетарифних способів впливу за зовнішньоекономічну діяльність.

В даному законі, зокрема, містяться згадані нижче **уповноважуючі норми права**.

Так, в статті 16 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» міститься норма, яка уповноважує Кабінет Міністрів України за поданням центрального органу виконавчої влади з питань економічної політики (Міністерство з економічного розвитку і торгівлі України) запроваджувати ліцензування зовнішньоекономічних операцій.

Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» також уповноважує центральний орган виконавчої влади з питань економічної політики видавати ліцензії (дозволи) суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності на здійснення певних зовнішньоекономічних операцій.

У зв'язку з цим треба підкреслити, що ліцензування

зовнішньоекономічних операцій є нетарифним способом впливу на зовнішньоекономічну діяльність і визначається як комплекс адміністративних дій органу виконавчої влади з питань економічної політики з надання дозволу на здійснення суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності експорту (імпорту) товарів. Як ми пам'ятаємо, нетарифні способи впливу на зовнішньоекономічну діяльність з точки зору СОТ є негативним явищем.

Згідно з Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» ліцензування експорту (імпорту) товарів може здійснюватись у формі автоматичного або неавтоматичного ліцензування.

Автоматичне ліцензування визначається як комплекс адміністративних дій органу виконавчої влади з питань економічної політики з надання суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності дозволу на здійснення протягом визначеного періоду експорту (імпорту) товарів, щодо яких не встановлюються квоти (кількісні або інші обмеження). Автоматичне ліцензування експорту (імпорту) як адміністративна процедура з оформлення та видачі ліцензії не справляє обмежувального впливу на товари, експорт (імпорт) яких підлягає ліцензуванню.

Автоматичне ліцензування імпорту має бути скасовано в разі припинення обставин, що були підставою для його запровадження, а також у разі існування інших процедур, за допомогою яких можна розв'язати завдання, для вирішення яких запроваджується автоматичне ліцензування.

Неавтоматичне ліцензування визначається як комплекс адміністративних дій органу виконавчої влади з питань економічної політики з надання суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності дозволу на здійснення протягом визначеного періоду експорту (імпорту) товарів, щодо яких встановлюються певні квоти (кількісні або інші обмеження). Неавтоматичне ліцензування експорту (імпорту) як адміністративна процедура з оформлення та видачі ліцензії використовується в разі встановлення квот (кількісних або інших обмежень) на експорт (імпорт) товарів.

Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» виділяє наступні

види квот (кількісних обмежень):

квоти глобальні - квоти, що встановлюються по товару (товарах) без зазначення конкретних країн (груп країн), куди товар (товари) експортується або з яких він (вони) імпортується;

квоти групові - квоти, що встановлюються по товару (товарах) з визначенням групи країн, куди товар (товари) експортується або з яких він (вони) імпортується;

квоти експортні (імпортні) - граничний обсяг певної категорії товарів, який дозволено експортувати з території України (імпортувати на територію України) протягом встановленого строку та який визначається у натуральних чи вартісних одиницях;

квоти індивідуальні - квоти, що встановлюються по товару (товарах) з визначенням конкретної країни, куди товар (товари) може експортуватись або з якої він (вони) може імпортуватись;

квоти спеціальні - граничний обсяг імпорту в Україну певного товару (товарів), що є об'єктом спеціального розслідування та/або спеціальних заходів, який дозволено імпортувати в Україну протягом установленого строку та який визначається в натуральних та/або вартісних одиницях виміру.

Кількісні обмеження застосовуються виключно на недискримінаційній основі, тобто ніякі заборони чи обмеження не застосовуються Україною щодо імпорту будь-якого товару на територію України чи щодо експорту будь-якого товару, призначеного для території будь-якої держави, якщо тільки імпорт аналогічного товару з усіх третіх держав в Україну або експорт до всіх третіх держав є аналогічним чином забороненим чи обмеженим, якщо інше не передбачено міжнародними договорами та законодавством України.

Ліцензування експорту товарів запроваджується в Україні в разі:

- значного порушення рівноваги щодо певних товарів на внутрішньому ринку, що мають вагоме значення для життєдіяльності в Україні, особливо

сільськогосподарської продукції, продуктів рибальства, продукції харчової промисловості та промислових товарів широкого вжитку першої необхідності або інших товарів. Таке ліцензування має тимчасовий характер і застосовується до моменту відновлення рівноваги щодо певних товарів на внутрішньому ринку;

- необхідності забезпечення захисту життя, здоров'я людини, тварин або рослин, навколишнього природного середовища, громадської моралі, національного багатства художнього, історичного чи археологічного значення або захисту прав інтелектуальної власності, а також відповідно до вимог державної безпеки;

- експорту золота та срібла, крім банківських металів;

- необхідності застосування заходів щодо захисту вітчизняного товаровиробника в разі обмеження експорту вітчизняних матеріалів, необхідних для забезпечення достатньою кількістю таких матеріалів вітчизняної переробної промисловості протягом періодів, коли внутрішня ціна на такі матеріали тримається на рівні, нижчому за світову ціну, за умови впровадження Кабінетом Міністрів України плану стабілізації та за умови, що такі обмеження не повинні призводити до зростання експорту товарів такої галузі вітчизняної промисловості. Такі заходи застосовуються виключно на недискримінаційній основі;

- необхідності забезпечення захисту патентів, торгових марок та авторських прав;

- необхідності забезпечення виконання міжнародних договорів України.

Ліцензування імпорту товарів запроваджується в Україні в разі:

- різкого погіршення стану платіжного балансу та зовнішніх платежів (якщо інші заходи є неефективними);

- різкого скорочення або мінімального розміру золотовалютних резервів;

- необхідності забезпечення захисту життя, здоров'я людини, тварин або рослин, навколишнього природного середовища, громадської моралі, національного багатства художнього, історичного чи археологічного

значення або захисту прав інтелектуальної власності, а також відповідно до вимог державної безпеки;

- імпорту золота та срібла, крім банківських металів;
- необхідності застосування заходів щодо захисту вітчизняного товаровиробника у випадках зростання імпорту в Україну, що завдає значної шкоди або загрожує завданням значної шкоди національному товаровиробнику подібного або безпосередньо конкуруючого товару. Таке ліцензування має тимчасовий характер і застосовується на строк, який дає змогу не допустити завдання значної шкоди або компенсувати завдану значну шкоду національному товаровиробнику і дає йому можливість відновити його прибутковість;
- необхідності забезпечення захисту патентів, торгових марок та авторських прав;
- необхідності забезпечення виконання міжнародних договорів України;
- необхідності застосування заходів у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань.

Рішення про застосування режиму ліцензування експорту (імпорту) товарів, у тому числі встановлення квот (кількісних або інших обмежень), приймається Кабінетом Міністрів України за поданням центрального органу виконавчої влади з питань економічної політики з визначенням переліку конкретних товарів, експорт (імпорт) яких підлягає ліцензуванню, періоду дії ліцензування та кількісних або інших обмежень щодо кожного товару.

У разі застосування захисних заходів щодо захисту вітчизняного товаровиробника запровадити режим ліцензування уповноважується Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі згідно із законодавством.

Стосовно кожного виду товару може встановлюватися лише один вид ліцензії.

Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» виділяє наступні види ліцензій:

ліцензія спеціальна - належним чином оформлене право на імпорт в Україну протягом встановленого строку певного товару (товарів), який є об'єктом спеціального розслідування та/або спеціальних заходів;

ліцензія відкрита (індивідуальна) - дозвіл на експорт (імпорт) товару протягом певного періоду часу (але не менше одного місяця) з визначенням його загального обсягу;

ліцензія генеральна - відкритий дозвіл на експортні (імпортні) операції по певному товару (товарах) та/або з певною країною (групою країн) протягом періоду дії режиму ліцензування по цьому товару (товарах);

ліцензія експортна (імпортна) - належним чином оформлене право на експорт (імпорт) протягом встановленого строку певних товарів або валютних коштів з метою інвестицій та кредитування;

ліцензія разова (індивідуальна) - разовий дозвіл, що має іменний характер і видається для здійснення кожної окремої операції конкретним суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності на період не менший, ніж той, що є необхідним для здійснення експортної (імпортної) операції.

Ліцензії видаються центральним органом виконавчої влади з питань економічної політики, а також у межах наданих ним повноважень - відповідним республіканським органом Автономної Республіки Крим, структурним підрозділом обласної, Київської і Севастопольської міських державних адміністрацій.

Ліцензії видаються на підставі заявок суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, що подаються за формою, встановленою центральним органом виконавчої влади з питань економічної політики.

При розгляді поданих заявок одночасно, у разі запровадження неавтоматичного ліцензування вперше, розподіл квот здійснюється пропорційно обсягам, зазначеним у заявках суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Неавтоматичне ліцензування не повинно справляти обмежувального або такого, що порушує торгівлю, впливу на товари на доповнення до того

впливу, що виникає внаслідок запровадження режиму неавтоматичного ліцензування.

Забороняється обмеження імпорту товарів, щодо яких встановлюються певні квоти, до повного використання таких квот.

Ліцензія видається, якщо заявку та інші подані документи оформлено з додержанням вимог, установлених законодавством. Термін дії ліцензії має передбачати виконання зобов'язань отримувача ліцензії за зовнішньоекономічним договором (контрактом), але не перевищувати термін дії кількісних обмежень.

Рішення про відмову у видачі ліцензії повинно бути вмотивованим, прийнятим у строки, встановлені для розгляду заявок, і надсилається (видається) заявникові у письмовій формі.

У разі відмови у видачі ліцензії заявник має право на оскарження рішення згідно із законодавством.

За видачу ліцензії справляється збір, розмір якого встановлюється Кабінетом Міністрів України з урахуванням фактичних витрат, пов'язаних із застосуванням процедури ліцензування.

Митне оформлення товарів, експорт (імпорт) яких підлягає ліцензуванню, здійснюється тільки за наявності відповідної ліцензії.

У митному оформленні товарів, що ліцензуються та навантажуються навалом, не може бути відмовлено у разі, коли вартість, кількість або вага таких товарів незначною мірою відрізняються від тих, що зазначені у ліцензії. Гранична різниця таких значень встановлюється Кабінетом Міністрів України за поданням центрального органу виконавчої влади з питань економічної політики.

Центральний орган виконавчої влади з питань економічної політики щомісяця інформує центральний орган виконавчої влади в галузі митної справи про видані ліцензії на експорт (імпорт) товарів, що підлягають ліцензуванню.

Центральний орган виконавчої влади в галузі митної справи щомісяця

подає центральному органу виконавчої влади з питань економічної політики інформацію про обсяги експорту (імпорту) товарів за виданими ліцензіями.

Ліцензування товарообмінних (бартерних) операцій здійснюється в тому разі, якщо предметом цих операцій є товари, експорт (імпорт) яких підлягає ліцензуванню.

Ліцензування експорту (імпорту) дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва здійснюється з урахуванням вимог законодавства з питань виробництва, експорту (імпорту) дисків для лазерних систем зчитування відповідно до процедури видачі ліцензій, встановленої цією статтею.

Ліцензування не поширюється на експорт та реалізацію компенсаційної і прибуткової продукції, одержаної інвестором у власність на умовах угоди про розподіл продукції, укладеної відповідно до вимог Закону України "Про угоди про розподіл продукції". Запровадження будь-яких обмежень щодо експорту та реалізації такої продукції, в тому числі кількісних, не допускається, якщо інше не передбачено угодою про розподіл продукції.

Визначені вище процедури ліцензування не поширюються на експорт (імпорт) наступних товарів: озброєння, боєприпасів, військової техніки та спеціальних комплектуючих виробів для їх виробництва, вибухових речовин, ядерних матеріалів (включаючи матеріали у вигляді тепловипромінюючих зборок), технологій, устаткування, установок, спеціальних неядерних матеріалів та пов'язаних з ними послуг, джерел іонізуючого випромінювання, а також інших видів продукції, технологій і послуг, які в даний час використовуються при створенні озброєнь і військової техніки або становлять державну таємницю України, яка визначається законами України; дорогоцінних металів та сплавів, дорогоцінного каміння; наркотичних і психотропних засобів; експорт творів мистецтва і старовинних предметів з музейних фондів України.

Перелік товарів, експорт (імпорт) яких підлягає ліцензуванню, інформація про строк дії ліцензій та внесення будь-яких змін до них, порядок

подання та розгляду заявок опубліковуються в офіційних друкованих виданнях України з повідомленням відповідного комітету СОТ протягом 60 днів з дня опублікування та наданням копій цих публікацій.

Публікація повинна включати таку інформацію:

перелік товарів, що підлягають процедурам ліцензування;

контактний пункт для надання інформації про право на одержання ліцензії;

адміністративний орган (органи) для подання заявок на ліцензію;

дату і назву публікації, в якій викладено процедури ліцензування;

зазначення того, чи є ліцензування автоматичним або неавтоматичним;

адміністративні цілі - у випадку процедур автоматичного ліцензування імпорту;

зазначення заходів, що застосовуються через процедури ліцензування, - у випадку процедур неавтоматичного ліцензування імпорту;

очікуваний термін тривалості процедури ліцензування, якщо його може бути встановлено з певною мірою ймовірності, а якщо ні - то причину, чому цю інформацію не може бути надано.

У разі якщо квота розподіляється серед держав-постачальників, інформація про розподіл квоти підлягає опублікуванню з повідомленням про це інших держав, заінтересованих у постачанні в Україну певних товарів.

Офіційне опублікування здійснюється за 21 день до дати запровадження режиму ліцензування, але не пізніше зазначеної дати.

В Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» містяться також певні **зобов'язуючі норми права**.

Так, до зобов'язуючих може бути віднесена норма статті 22 Закону, яка зобов'язує суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності вести бухгалтерський та оперативний облік зовнішньоекономічних операцій, а також статистичну звітність, яку надсилати органам Державної статистики України.

Для бухгалтерського обліку зовнішньоекономічних операцій суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності користуються планом рахунків та інструкцією про його використання, що діють на території України.

Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності самостійно визначають порядок аналітичного обліку зовнішньоекономічної діяльності, запроваджують відповідні субрахунки.

Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності відображають цю діяльність та її результати у своїй річній фінансовій звітності окремо зазначеними показниками:

- у бухгалтерському балансі окремо виділяються кошти (активи), що знаходяться у зовнішньоекономічному обороті, - товари, документи, цінні папери, а також їх джерела (пасиви) - кредити, заборгованість, одержані прибутки тощо;

- у звіті про прибутки та збитки окремо відображаються виручка від зовнішньоекономічних операцій і відповідні витрати. У додатку (коментарі) до річного фінансового звіту робляться необхідні пояснення щодо наведених показників зовнішньоекономічної діяльності.

Державній податковій інспекції, крім річного фінансового звіту, надається також інформація про суми сплачених податків на імпорту та експорт - щомісяця, не пізніше 10 числа місяця, що слідує за звітним. Національному банку України (або за його дорученням - банку для зовнішньоекономічної діяльності України) надається інформація про суми по обов'язковому розподілу частини виручки в іноземній валюті - чотири рази на рік, не пізніше 15 числа місяця, що слідує за звітним періодом.

В Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» також містяться певні **забороняючі норми права**.

Серед таких норм можна назвати норму частини десятої статті 5 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», яка забороняє державним органам втручатися у зовнішньоекономічну діяльність її суб'єктів у випадках, не передбачених цим Законом, в тому числі і шляхом видання підзаконних

актів, які створюють для її здійснення умови гірші від встановлених в цьому Законі;

Норма статті 17 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» забороняє:

експорт з території України предметів, які становлять національне, історичне, археологічне або культурне надбання українського народу, що визначається згідно із законами України;

імпорт або транзит будь-яких товарів, про які заздалегідь відомо, що вони можуть завдати шкоди суспільній моралі, здоров'ю чи становити загрозу життю населення, тваринному світу та рослинам, або призвести до заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу, якщо стосовно транзитних товарів не вжито необхідних заходів для запобігання такої шкоди;

імпорт продукції та послуг, що містять пропаганду ідей війни, расизму та расової дискримінації, геноциду тощо, які суперечать відповідним нормам Конституції України;

експорт природних ресурсів, які вичерпуються, якщо обмеження також застосовуються до внутрішнього споживання або виробництва;

експорт та імпорт товарів, які здійснюються з порушенням прав інтелектуальної власності;

експорт з території України товарів у межах виконання рішень Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй про застосування обмежень або ембарго на поставки товарів у відповідну державу.

Впровадження заборони експорту або імпорту з інших підстав можливо лише, якщо це дозволено міжнародними договорами, учасником яких є Україна.

Перелік товарів, експорт (імпорт) яких через територію України забороняється, визначається виключно законами України.

Контроль за виконанням вимог щодо заборони вчинення певних зовнішньоекономічних операцій покладається на органи доходів і зборів та центральний орган виконавчої влади з питань економічної політики.

Норма частини п'ятої статті 11 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» забороняє відповідним державним органами застосовувати по відношенню до суб'єктів господарювання щодо одного й того ж товару одночасно податку на експорт і імпорт та режиму ліцензування і квотування експорту відповідно до статті 16 цього Закону, за винятком випадків встановлення режиму ліцензування і квотування як заходу у відповідь на дискримінаційні дії інших держав згідно із статтею 16 цього закону та в разі застосування санкцій згідно із статтею 37 цього закону при порушенні суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності встановлених правил цієї діяльності.

Забороняюча норма статті 30 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» забороняє реекспорт товарів, імпортованих за рахунок Державного валютного фонду України та валютних фондів місцевих Рад народних депутатів України.

Орган, який є розпорядником Державного валютного фонду України або валютного фонду місцевої Ради народних депутатів України, може дозволити реекспорт в разі неможливості використання імпортного товару на території України за його призначенням.

В Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» містяться також певні **охоронні норми права**.

Так, норма частини одинадцятої статті 5 та абзацу п'ятого частини першої статті 37 даного закону, які передбачають у випадках порушення чинних законів України застосування до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності санкції у вигляді тимчасового зупинення права здійснення такої діяльності.

Тимчасове зупинення зовнішньоекономічної діяльності діє до моменту усунення порушень законодавства України або застосування практичних

заходів, що гарантують виконання норм Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» та/або пов'язаних з ним законів України, але не більше трьох місяців з дати винесення відповідного рішення центральним органом виконавчої влади з питань економічної політики. Після тимчасового зупинення зовнішньоекономічної діяльності суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності або іноземні суб'єкти господарської діяльності переводяться центральним органом виконавчої влади з питань економічної політики на індивідуальний режим ліцензування.

Подовження дії тимчасового зупинення зовнішньоекономічної діяльності здійснюється виключно за рішенням суду. При прийнятті рішення щодо подовження дії тимчасового зупинення зовнішньоекономічної діяльності суд зазначає термін, на який подовжено дію цієї санкції.

Охоронна норма абзацу третього частини першої статті 37 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» передбачає, що у випадках несвоєчасного виконання або невиконання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності своїх обов'язків згідно з цим або пов'язаних з ним законів України до цих суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності застосовуються спеціальні санкції у вигляді накладення штрафів.

Але ні розміру таких штрафів, ні конкретного переліку обов'язків, за невиконання яких такі штрафи можуть бути накладені в Законі не визначено. В зазначеній нормі Закон тільки відсилає до *«відповідних положень законів України»*;

Охоронна норма абзацу четвертого частини першої статті 37 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» передбачає, що у випадках порушення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності цього Закону та/або пов'язаних з ним законів України, що встановлюють певні заборони, обмеження або порядок здійснення зовнішньоекономічних операцій, до таких суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності застосовується індивідуальний режим ліцензування.

Індивідуальний режим ліцензування діє до моменту усунення порушень законодавства України або застосування практичних заходів, що гарантують виконання цього Закону та/або пов'язаних з ним законів України та скасовується центральним органом виконавчої влади з питань економічної політики.

Санкції, зазначені в статті 37 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», застосовуються центральним органом виконавчої влади з питань економічної політики за поданням органів доходів і зборів та контрольно-ревізійної служб, правоохоронних органів, органів Антимонопольного комітету України, національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, та Національного банку України або за рішенням суду. Санкції, зазначені у цій статті, можуть бути застосовані до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності або іноземних суб'єктів господарської діяльності протягом трьох років з дня виявлення порушення законодавства.

Охоронна норма статті 16 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» передбачає за здійснення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності зовнішньоекономічних операцій без відповідних ліцензій застосування до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності штрафу у сумі 10 відсотків вартості проведеної операції, перерахованої у валюту України за офіційним курсом гривні до іноземних валют, установленим Національним банком України на день здійснення такої операції. Штрафи стягуються органами доходів і зборів на підставі відповідних рішень центрального органу виконавчої влади з питань економічної політики у порядку, визначеному Податковим кодексом України.

Охоронна норма статті 29 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» визначає державне реагування у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань.

Так, у разі якщо інші держави, митні союзи або економічні угруповання обмежують реалізацію законних прав та інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України, у відповідь на такі дії можуть застосовуватися адекватні заходи. У разі якщо такі дії завдають шкоди або створюють загрозу її заподіяння державі та/або суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності, зазначені заходи можуть передбачати її відшкодування.

Заходи у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань здійснюються відповідно до законів України, міжнародних договорів України, загальноприйнятих правил, стандартів та норм міжнародного права.

Такими заходами є:

- застосування повної заборони (повного ембарго) на торгівлю;
- застосування часткової заборони (часткового ембарго) на торгівлю;
- позбавлення режиму найбільшого сприяння або пільгового спеціального режиму;
- запровадження спеціального мита;
- запровадження режиму ліцензування зовнішньоекономічних операцій;
- встановлення квот;
- інші заходи, передбачені законами та міжнародними договорами України.

У разі якщо Україна та держава, яка застосувала щодо України дії, що містять ознаки дискримінаційних та/або недружніх, є членами тієї самої міжнародної міжурядової організації, розгляд та врегулювання спірної ситуації здійснюються відповідно до правил і процедур такої організації.

У разі якщо Україна та митний союз або економічне угруповання, які застосували щодо України дії, що містять ознаки дискримінаційних та/або недружніх, є членами тієї самої міжнародної міжурядової організації, розгляд та врегулювання спірної ситуації здійснюються відповідно до правил і процедур такої організації.

З метою встановлення фактів дискримінаційних та/або недружніх дій інших держав, митних союзів або економічних угруповань центральний орган виконавчої влади з питань економічної політики проводить відповідне розслідування у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Матеріали такого розслідування розглядаються Міжвідомчою комісією з міжнародної торгівлі для прийняття рішення щодо наявності або відсутності факту (фактів) дискримінаційних дій. У разі прийняття позитивного рішення щодо наявності факту (фактів) дискримінаційних дій рішення про застосування заходів у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань приймаються органами державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності відповідно до їх компетенції.

За рекомендацією Міжвідомчої комісії з міжнародної торгівлі на підставі матеріалів розслідування, які свідчать про наявність факту (фактів) дискримінаційних дій, центральний орган виконавчої влади з питань економічної політики спільно з центральним органом виконавчої влади з питань формування та реалізації державної політики у сфері зовнішніх зносин України звертається до відповідних державних та/або компетентних органів інших держав або митних союзів чи економічних угруповань з пропозицією щодо розгляду та врегулювання спірної ситуації.

У разі одержання позитивної відповіді від зазначених органів центральний орган виконавчої влади з питань економічної політики формує робочу групу для проведення відповідних переговорів та підготовки в разі потреби відповідних міжнародних договорів міжвідомчого або міжурядового характеру.

Заходи у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань не застосовуються або припиняються в разі припинення відповідними державами, митними союзами або економічними угрупованнями таких дискримінаційних та/або

недружніх дій щодо України, підписання відповідної угоди та/або відшкодування шкоди.

Рішення про застосування відповідних заходів у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань може бути оскаржено до суду протягом місяця з дня запровадження таких заходів у порядку, встановленому законами України.

Стаття 31 Закону містить охоронну норму, яка визначає державне реагування у відповідь на недобросовісну конкуренцію та зростаючий імпорту при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності

Під недобросовісною конкуренцією при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності розуміється:

здійснення демпінгового імпорту, до якого застосовуються антидемпінгові заходи;

здійснення субсидованого імпорту, до якого застосовуються компенсаційні заходи;

здійснення інших дій, що законами України визнаються недобросовісною конкуренцією.

Під зростаючим імпортом розуміється здійснення імпорту в обсягах та/або за умов, що заподіюють значну шкоду або створюють загрозу заподіяння значної шкоди українським виробникам відповідних товарів.

За результатами антидемпінгового, антисубсидійного або спеціального розслідування відповідно до законів України приймається рішення про застосування антидемпінгових, компенсаційних або спеціальних заходів, яке може бути оскаржено в судовому порядку протягом місяця від дати запровадження відповідних заходів у порядку, встановленому законами України.

На території України згідно з Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» запроваджуються такі правові режими для іноземних суб'єктів господарської діяльності:

- національний режим, який означає, що іноземні суб'єкти господарської діяльності мають обсяг прав та обов'язків не менший, ніж суб'єкти господарської діяльності України. Національний режим застосовується щодо всіх видів господарської діяльності іноземних суб'єктів цієї діяльності, пов'язаної з їх інвестиціями на території України, а також щодо експортно-імпортних операцій іноземних суб'єктів господарської діяльності тих країн, які входять разом з Україною до економічних союзів;

- режим найбільшого сприяння, який означає, що іноземні суб'єкти господарської діяльності мають обсяг прав, преференцій та пільг щодо мит, податків та зборів, якими користується та/або буде користуватися іноземний суб'єкт господарської діяльності будь-якої іншої держави, якій надано згаданий режим, за винятком випадків, коли зазначені мита, податки, збори та пільги по них встановлюються в рамках спеціального режиму, визначеного нижче. Режим найбільшого сприяння надається на основі взаємної угоди суб'єктам господарської діяльності інших держав згідно з відповідними договорами України та застосовується у сфері зовнішньої торгівлі;

- спеціальний режим, який застосовується до територій спеціальних економічних зон, а також до територій митних союзів, до яких входить Україна, і в разі встановлення будь-якого спеціального режиму згідно з міжнародними договорами за участю України.

Господарський кодекс України. Даний кодекс містить розділ VII який називається «Зовнішньоекономічна діяльність». Цей розділ, так само як і Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» містить загальні норми переважно декларативного характеру, які, як правило, не є нормами прямої дії, тобто безпосередньо не застосовуються у правозастосовчій діяльності в силу того, що існують спеціальні законодавчі акти, що регулюють певні відносини і норми яких безпосередньо застосовуються у правозастосовчій діяльності.

Часом норми Господарського кодексу України дублюють норми Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність». Так, наприклад, частина 2 статті 377 Господарського кодексу України дублює норми статті 2 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» щодо принципів зовнішньоекономічної діяльності, а положення статті 8 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» про те, що *«держави та її органи не мають права безпосередньо втручатися в зовнішньоекономічну діяльність суб'єктів цієї діяльності, за винятком випадків, коли таке втручання здійснюється згідно з цим та іншими законами України»*, дублюється нормою частини 2 статті 380 Господарського кодексу України. Те саме можна сказати про норми Господарського кодексу України щодо ліцензування і квотування зовнішньоекономічної діяльності.

Часом норми Господарського кодексу України суперечать нормам Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність». Так, наприклад, визначення поняття «зовнішньоекономічна діяльність», що дається в статті 377 Господарського кодексу України, достатньо суттєво відрізняється від визначення поняття «зовнішньоекономічна діяльність», що дається в статті 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність». У цьому зв'язку виникає питання: норми якого із цих двох законів мають застосовуватись? Відповідь на це питання нам допоможе дати правило, згідно з яким, *«при розбіжності між загальним і спеціальним нормативно-правовим актом перевага надається спеціальному, якщо він не скасований виданим пізніше загальним актом»*⁴⁶. Враховуючи те, що Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» по відношенню до Господарського кодексу України, очевидно, виступає спеціальним законом у сфері регулювання зовнішньоекономічної діяльності, то застосовуватись мають норми Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність».

⁴⁶ Лист Міністерство юстиції України від 26.12.2008 N 758-0-2-08-19 «Щодо практики застосування норм права у випадку колізії». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0758323-08>

Вище були розглянуті три нормативно-правові акти (Конституція України, Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність», Господарський кодекс України), які містять, так би мовити, загальні, засадничі положення, що стосуються регулювання публічно-правових відносин, що виникають між державою (державними органами) і суб'єктами господарювання у зв'язку із здійсненням останніми зовнішньоекономічної діяльності. В цих нормативно-правових актах, головним чином, визначені принципи такого регулювання та визначені відповідні поняття. Тепер ми розглянемо нормативно-правові акти, норми яких безпосередньо застосовуються при тарифному і нетарифному регулюванні.

Податковий кодекс України.

Цей Кодекс містить норми, що регулюють публічно-правові (податкові) відносини між державою і суб'єктами господарювання, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність. Суть цих відносини полягає в тому, що суб'єкти господарювання, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, пов'язану з переміщенням товарів через митний кордон України, мають сплачувати державі певні податки. Цей Кодекс встановлює правила оподаткування товарів, що переміщуються через митний кордон України, акцизним податком та податком на додану вартість. Правила оподаткування товарів митом встановлюються Митним кодексом України та іншими законами з питань митної справи.

Акцизний податок – це - непрямий податок на споживання окремих видів товарів, визначених цим Кодексом як підакцизні, що включається до ціни таких товарів.

До **підакцизних товарів** згідно зі статтею 215 зазначеного Кодексу належать:

спирт етиловий та інші спиртові дистиляти, алкогольні напої, пиво (крім квасу "живого" бродіння);

тютюнові вироби, тютюн та промислові замінники тютюну;

пальне, у тому числі товари (продукція), що використовуються як пальне для заправлення транспортних засобів, обладнання або пристроїв з двигунами внутрішнього згоряння із запалюванням від стиснення, з двигунами внутрішнього згоряння з іскровим запалюванням, з двигунами внутрішнього згоряння з кривошипно-шатунним механізмом та коди яких згідно з УКТ ЗЕД не зазначені у підпункті 215.3.4 пункту 215.3 цієї статті (крім газу природного у газоподібному стані за кодом 2711 21 00 00 згідно з УКТ ЗЕД);

автомобілі легкові, кузови до них, причеи та напівпричеи, мотоцикли, транспортні засоби, призначені для перевезення 10 осіб і більше, транспортні засоби для перевезення вантажів;

електрична енергія.

Ставки акцизного податку варіюються в залежності від виду товару і визначені в статті 215 Податкового кодексу України.

Податок на додану вартість – це непрямий податок, який накладається відповідно до норм розділу V Податкового кодексу України на товари та послуги, що переміщуються через митний кордон України.

Основна ставка оподаткування податком на додану вартість становить 20 відсотків від вартості товарів, що переміщуються через митний кордон України. Стаття 194 Кодексу визначає операції, що підлягають оподаткуванню за основною ставкою.

Стаття 193 Кодексу визначає операції, що підлягають оподаткуванню за ставкою податку на додану вартість у 7 відсотків від вартості товарів, що переміщуються через митний кордон України.

Стаття 195 Кодексу визначає операції, що підлягають оподаткуванню за нульовою ставкою податку на додану вартість.

Стаття 197 Кодексу визначає які операції звільнені від оподаткування.

Стаття 196 Кодексу визначає які операції не є об'єктом оподаткування податком на додану вартість.

Митний кодекс України.

Цей Кодекс містить норми, що регулюють **тарифними методами** публічно-правові відносини між державою і суб'єктами господарювання, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність. Суть цих відносини полягає в тому, що суб'єкти господарювання, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, пов'язану з переміщенням товарів через митний кордон України, мають сплачувати державі мито, вступаючи таким чином в публічно-правові (податкові) правовідносини.

Мито - це непрямий загальнодержавний податок, встановлений Податковим кодексом України та Митним кодексом України, як різновид митних платежів, який накладається на товари, що переміщуються через митний кордон України, відповідно до Митного кодексу України, законів України та міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Мито слід відрізнити від державного мита — грошової суми, що стягується в судових і арбітражних органах, нотаріальних конторах, органах МЗС, МВС, міських, сільських, селищних радах та інших уповноважених на те органах за вчиненням ними дій з об'єктами нерухомого майна і видачу документів, що мають юридичне значення.

В Україні застосовуються такі **види мита**:

- 1) ввізне мито;
- 2) вивізне мито;
- 3) сезонне мито;
- 4) особливі види мита.

Ввізне мито встановлюється на товари, що ввозяться на митну територію України.

Вивізне мито встановлюється на українські товари, що вивозяться за межі митної території України.

Сезонне мито встановлюється на окремі товари на строк не менше 60 та не більше 120 послідовних календарних днів.

До **особливих видів мита** відносяться:

- 1) спеціальне мито;
- 2) антидемпінгове мито;
- 3) компенсаційне мито;
- 4) додатковий імпортний збір.

Усі особливі види мита встановлюються у випадках, передбачених законами України (якщо інше не передбачено міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України), з метою захисту економічних інтересів України та українських товаровиробників у разі ввезення товарів на митну територію України, незалежно від інших видів мита.

Спеціальне мито встановлюється відповідно до Закону України «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну»:

1) як засіб захисту національного товаровиробника, у разі якщо товари ввозяться на митну територію України в обсягах та/або за таких умов, що їх ввезення заподіює або створює загрозу заподіяння значної шкоди національному товаровиробнику;

2) як заходи у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, митних союзів та економічних угруповань, які обмежують реалізацію законних прав та інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України.

Антидемпінгове мито встановлюється відповідно до Закону України «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту» у разі ввезення на митну територію України товарів, які є об'єктом демпінгу, що заподіює шкоду або створює загрозу заподіяння шкоди національному товаровиробнику.

Компенсаційне мито встановлюється відповідно до Закону України «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту» у разі ввезення на митну територію України товарів, які є об'єктом субсидованого імпорту, що заподіює шкоду або створює загрозу заподіяння шкоди національному товаровиробнику.

Додатковий імпорتنний збір встановлюється законом відповідно до статті XII Генеральної угоди з тарифів і торгівлі 1994 року (далі - ГАТТ-1994) та Домовленості про положення ГАТТ-1994 щодо платіжного балансу у разі значного погіршення стану платіжного балансу або істотного скорочення золотовалютних резервів, або досягнення ними мінімального розміру з метою забезпечення рівноваги платіжного балансу та збільшення розміру золотовалютних резервів.

В Україні застосовуються такі **види ставок мита**:

- 1) **адвалерна** - у відсотках до митної вартості товарів;
- 2) **специфічна** - у грошовому розмірі на одиницю виміру кількості товарів;
- 3) **комбінована**, що складається з адвалерної та специфічної ставок мита.

Ставки мита, крім сезонного та особливих видів мита, встановлюються виключно законами України з питань оподаткування.

Ввізне мито на товари, митне оформлення яких здійснюється в порядку, встановленому для підприємств, нараховується за ставками, встановленими Митним тарифом України.

Ввізне мито є диференційованим щодо товарів, що походять з держав, які спільно з Україною входять до митних союзів або утворюють з нею зони вільної торгівлі. У разі встановлення будь-якого спеціального преференційного митного режиму згідно з міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, застосовуються преференційні ставки ввізного мита, встановлені Митним тарифом України.

До товарів, що походять з України або з держав - членів Світової організації торгівлі, або з держав, з якими Україна уклала двосторонні або регіональні угоди щодо режиму найбільшого сприяння, застосовуються пільгові ставки ввізного мита, встановлені Митним тарифом України, якщо інше не встановлено законом.

До решти товарів застосовуються повні ставки ввізного мита, встановлені Митним тарифом України.

Вивізне мито нараховується за ставками, встановленими законом.

Сезонне мито нараховується за ставками, встановленими Законом України «Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції».

Особливі види мита нараховуються за ставками, встановленими рішеннями Міжвідомчої комісії з міжнародної торгівлі про застосування антидемпінгових, компенсаційних або спеціальних заходів, відповідно до законів України «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту», «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту», «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну».

Допускається встановлення тарифних пільг (тарифних преференцій) щодо ставок Митного тарифу України у вигляді звільнення від оподаткування ввізним митом, зниження ставок ввізного мита або встановлення тарифних квот відповідно до законодавства України та для ввезення товарів, що походять з держав, з якими укладено відповідні міжнародні договори.

Тарифні квоти у вигляді встановлення обсягів окремих товарів, призначених для ввезення на митну територію України у визначений період зі зниженням ставки ввізного мита, встановлюються окремими законами. Ввезення товарів на митну територію України поза тарифними квотами здійснюється без зниження ставок ввізного мита.

У випадках, встановлених Митним кодексом України та іншими законами з питань оподаткування, при ввезенні на митну територію України або вивезенні за її межі від оподаткування митом звільняються певні види товарів.

Цей Кодекс містить також норми, що регулюють **нетарифними методами** публічно-правові (митні) відносини між державою і суб'єктами

господарювання, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність. Таке регулювання здійснюється, головним чином, шляхом встановлення прав і обов'язків таких суб'єктів митних відносин, як органи доходів і зборів (митні органи) та суб'єкти господарювання при проходженні останніми митного контролю та митного оформлення товарів і транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України, а також здійснення операцій з товарами, що перебувають під митним контролем, або контроль за якими покладено на органи доходів і зборів цим Кодексом та іншими законами України.

Такі правовідносини зокрема включають відповідні права і обов'язки щодо:

- визначення країни походження товару;
- визначення митної вартості товарів;
- визначення відповідного коду товару за Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності;
- визначення митного режиму, в який мають бути поміщені товари.

Кодекс передбачає наступні **види митних режимів**:

- 1) імпорт (випуск для вільного обігу);
- 2) реімпорт;
- 3) експорт (остаточне вивезення);
- 4) реекспорт;
- 5) транзит;
- 6) тимчасове ввезення;
- 7) тимчасове вивезення;
- 8) митний склад;
- 9) вільна митна зона;
- 10) безмитна торгівля;
- 11) переробка на митній території;
- 12) переробка за межами митної території;
- 13) знищення або руйнування;

14) відмова на користь держави.

Поміщення товарів у митний режим здійснюється шляхом їх декларування та виконання митних формальностей, передбачених зазначеним Кодексом;

- зберігання товарів, транспортних засобів комерційного призначення на складах органів доходів і зборів та розпорядження ними;

- **митного оформлення**, тобто виконання митних формальностей, необхідних для випуску товарів, транспортних засобів комерційного призначення. Випуск товарів – це надання органом доходів і зборів права на користування та/або розпорядження товарами, щодо яких здійснюється митне оформлення, відповідно до заявленої мети.

Митне оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення здійснюється органами доходів і зборів на підставі митної декларації, до якої декларантом залежно від митних формальностей, установлених цим Кодексом для митних режимів, та заявленої мети переміщення вносяться такі відомості, у тому числі у вигляді кодів:

1) заявлений митний режим, тип декларації та відомості про особливості переміщення;

2) відомості про декларанта, уповноважену особу, яка склала декларацію, відправника, одержувача, перевізника товарів і сторони зовнішньоекономічного договору (контракту) або іншого документа, що використовується в міжнародній практиці замість договору (контракту), а в разі якщо зовнішньоекономічний договір (контракт) укладено на підставі посередницького договору, - також про іншу, крім сторони зовнішньоекономічного договору (контракту), сторону такого посередницького договору;

3) відомості про найменування країн відправлення та призначення;

4) відомості про транспортні засоби комерційного призначення, що використовуються для міжнародного перевезення товарів та/або їх

перевезення митною територією України під митним контролем, та контейнери;

5) відомості про товари:

а) найменування;

б) звичайний торговельний опис, що дає змогу ідентифікувати та класифікувати товар;

в) торговельна марка та виробник товарів (за наявності у товаросупровідних та комерційних документах);

г) код товару згідно з УКТ ЗЕД;

д) найменування країни походження товарів (за наявності);

е) опис упаковки (кількість, вид);

є) кількість у кілограмах (вага брутто та вага нетто) та інших одиницях виміру;

ж) фактурна вартість товарів;

з) митна вартість товарів та метод її визначення;

и) відомості про уповноважені банки декларанта;

й) статистична вартість товарів;

б) відомості про нарахування митних та інших платежів, а також про застосування заходів гарантування їх сплати:

а) ставки митних платежів;

б) застосування пільг зі сплати митних платежів;

в) суми митних платежів;

г) офіційний курс валюти України до іноземної валюти, у якій складені рахунки, визначений відповідно до статті 3-1 цього Кодексу;

г) спосіб і особливості нарахування та сплати митних платежів;

д) спосіб забезпечення сплати митних платежів (у разі застосування заходів гарантування їх сплати);

7) відомості про зовнішньоекономічний договір (контракт) або інший документ, що використовується в міжнародній практиці замість договору (контракту), та його основні умови;

8) відомості, що підтверджують дотримання встановлених законодавством заборон та обмежень щодо переміщення товарів через митний кордон України;

9) відомості про документи, передбачені частиною третьою статті 335 цього Кодексу;

10) довідковий номер декларації (за бажанням декларанта);

- нарахування і сплати митних платежів;

- визначення у відповідних випадках способу забезпечення сплати митних платежів;

- здійснення митного контролю. Митний контроль товарів, транспортних засобів у пунктах пропуску через державний кордон України здійснюється відповідно до даного Кодексу та типових технологічних схем митного контролю, що затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Товари, що переміщуються через митний кордон України, крім митного контролю, можуть підлягати державному санітарно-епідеміологічному, ветеринарно-санітарному, фітосанітарному, екологічному та радіологічному контролю.

Даний Кодекс також містить низку охоронних норм, спрямованих на регламентацію засобів юридичної відповідальності за порушення митних правил, а також норм, що визначають порядок провадження у справах про порушення митних правил.

Закон України «Про митний тариф України» від 19.09.2013 № 584-VII. Цим Законом встановлюється Митний тариф України, тобто акт, який містить перелік ставок загальнодержавного податку - ввізного мита на товари, що ввозяться на митну територію України і систематизовані згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД), складеною на основі Гармонізованої системи опису та кодування товарів Всесвітньої митної організації і Комбінованої номенклатури Європейського Союзу.

Суб'єкти підприємницької діяльності, які здійснюючи зовнішньоекономічну діяльність ввозять на територію України товари мають сплачувати державі ввізне мито, вступаючи таким чином з державою у податкові публічно-правові відносини.

Закон України «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну». Цей Закон регулює засади і порядок застосування такого засобу тарифного регулювання публічно-правових відносин між суб'єктами господарювання і державою, як спеціальне мито.

Спеціальне мито встановлюється рішенням Міжвідомчої комісії з міжнародної торгівлі:

1) як засіб захисту національного товаровиробника, у разі якщо товари ввозяться на митну територію України в обсягах та/або за таких умов, що їх ввезення заподіює або створює загрозу заподіяння значної шкоди національному товаровиробнику;

2) як заходи у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, митних союзів та економічних угруповань, які обмежують реалізацію законних прав та інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України.

Спеціальне мито справляється митними органами України за ставкою та на умовах, встановлених відповідним рішенням Міжвідомчої комісії з міжнародної торгівлі про його застосування.

Зазначене мито сплачується незалежно від інших податків і зборів (обов'язкових платежів), у тому числі мита, які, як правило, справляються при імпорті в Україну.

Закон України «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту». Цей Закон регулює засади і порядок застосування такого засобу тарифного регулювання публічно-правових відносин між суб'єктами господарювання і державою, як антидемпінгове мито.

Відповідно до цього Закону антидемпінгове мито встановлюється рішенням Міжвідомчої комісії з міжнародної торгівлі у разі ввезення на

митну територію України товарів, які є об'єктом демпінгу, що заподіює шкоду або створює загрозу заподіяння шкоди національному товаровиробнику. Демпінг - це ввезення на митну територію країни імпорту товару за цінами, нижчими від порівнянної ціни на подібний товар у країні експорту, що заподіює шкоду національному товаровиробнику подібного товару.

Антидемпінгове мито справляється митними органами України за ставкою та на умовах, встановлених відповідним рішенням Міжвідомчої комісії з міжнародної торгівлі про його застосування.

Зазначене мито сплачується незалежно від інших податків і зборів (обов'язкових платежів), у тому числі мита, які, як правило, справляються при імпорті в Україну.

Закон України «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту». Цей Закон регулює засади і порядок застосування такого засобу тарифного регулювання публічно-правових відносин між суб'єктами господарювання і державою, як компенсаційне мито.

Відповідно до цього Закону компенсаційне мито встановлюється рішенням Міжвідомчої комісії з міжнародної торгівлі у разі ввезення на митну територію України товарів, які є об'єктом субсидованого імпорту, що заподіює шкоду або створює загрозу заподіяння шкоди національному товаровиробнику.

Компенсаційне мито справляється митними органами України за ставкою та на умовах, встановлених відповідним рішенням Міжвідомчої комісії з міжнародної торгівлі про його застосування.

Зазначене мито сплачується незалежно від інших податків і зборів (обов'язкових платежів), у тому числі мита, які, як правило, справляються при імпорті в Україну.

Закон України «Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції». Цей Закон регулює засади і порядок

застосування такого засобу тарифного регулювання публічно-правових відносин між суб'єктами господарювання і державою, як сезонне мито.

Сезонне мито встановлюється відповідно до цього Закону як засіб тарифного регулювання публічно-правових відносин між державою і суб'єктами господарювання, що здійснюють імпорт сільськогосподарської сировини та продуктів її переробки з метою створення рівних умов конкуренції між продукцією вітчизняного виробництва та продукцією нерезидентів.

Сезонні ввізні (імпортні) мита запроваджуються щорічно у подвійному розмірі до розміру пільгових ставок ввізного (імпортного) мита на сільськогосподарську продукцію груп Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТ ЗЕД) протягом строку збирання і закладення на зберігання аналогічної продукції українського виробництва.

Сезонні мита вважаються винятком з преференційних або пільгових режимів, у тому числі з угод про вільну торгівлю, митні союзи, виробничу кооперацію та інших подібних міжнародних угод, якщо це передбачено такими угодами. Сезонні мита протягом часу їх дії заміщують ввізні (імпортні) мита, що визначаються Митним тарифом.

Сезонні мита встановлюються на строк, що не може бути меншим 60 та більшим 120 послідовних календарних днів. Конкретні строки дії сезонних мит на сільськогосподарську продукцію встановлює Кабінет Міністрів України, який має оприлюднити своє рішення про запровадження сезонних мит за 45 днів до дня їх запровадження.

Цей Закон встановлює також порядок нетарифного регулювання імпорту сільськогосподарської продукції.

Так, статтею 3 цього закону передбачені заходи нетарифного регулювання імпорту продукції тваринництва. Ці заходи передбачають встановлення Кабінетом Міністрів України щорічних квот (кількісних обмежень) на ввезення визначеної в Законі продукції тваринництва.

В Законі також встановлюються норми щодо сертифікації та контролю за ввезенням імпоротної сільськогосподарської продукції на митну територію України, зокрема санітарно-епідеміологічного, радіологічного, ветеринарно-санітарного контролю.

Закон України «Про заходи щодо стабілізації платіжного балансу України відповідно до статті XII Генеральної угоди з тарифів і торгівлі 1994 року». Цей Закон визначає засади і порядок застосування такого засобу тарифного регулювання публічно-правових відносин між суб'єктами господарювання і державою, як додатковий імпорتنний збір.

В Україні відповідно до статті XII Генеральної угоди з тарифів і торгівлі 1994 року та Домовленості про положення ГАТТ-1994 щодо платіжного балансу у зв'язку із значним погіршенням стану платіжного балансу та істотним скороченням золотовалютних резервів з метою забезпечення рівноваги платіжного балансу та збільшення розміру золотовалютних резервів встановлено додатковий імпорتنний збір.

Додатковий імпорتنний збір справляється митними органами України з товарів, що ввозяться на митну територію України у митному режимі імпорту, незалежно від країни походження цих товарів та укладених Україною угод (договорів) про вільну торгівлю.

Об'єкти оподаткування додатковим імпортним збором визначені у статті 2 даного Закону. Базою оподаткування додатковим імпортним збором є митна вартість товарів, що ввозяться на митну територію України. Ставки оподаткування визначені в статті 4 цього Закону.

Додатковий імпорتنний збір в Україні введено тимчасово, строком на 12 місяців, починаючи з 25 лютого 2015 року (дня опублікування розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 лютого 2015 р. № 119-р «Про завершення консультацій з міжнародними фінансовими організаціями стосовно запровадження тимчасових заходів щодо стабілізації платіжного балансу України»).

Закон України «Про ставки вивізного (експортного) мита на брухт легованих чорних металів, брухт кольорових металів та напівфабрикати з їх використанням». Цим Законом встановлюються ставки вивізного (експортного) мита на брухт легованих чорних металів, брухт кольорових металів та напівфабрикати з їх використанням.

Суб'єкти підприємницької діяльності, які здійснюючи зовнішньоекономічну діяльність ввозять на територію України зазначені товари мають сплачувати державі ввізне мито, вступаючи таким чином з державою у податкові публічно-правові відносини.

Закон України «Про встановлення тарифної квоти на ввезення в Україну цукру-сирцю з тростини». Цим законом установлена ставку ввізного мита у розмірі двох відсотків його митної вартості на цукор-сирець з тростини, що ввозиться в Україну за щорічною тарифною квотою.

Тарифна квота – це будь-яка попередньо встановлена вартість чи кількість, визначена для імпортування чи експортування даних товарів під час визначеного періоду зі зниженням загального мита, та поза яким будь-яка додаткова кількість цих товарів може бути імпортована чи експортована при сплаті ввізного або вивізного мита.

Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності». Цей Закон містить норми адміністративного права, що передбачають необхідність отримання суб'єктами господарювання у відповідних державних органів дозволу (ліцензії) на здійснення таких видів зовнішньоекономічної діяльності, як:

- імпорт лікарських засобів (крім активних фармацевтичних інгредієнтів);
- міжнародні перевезення вантажів автомобільним транспортом;
- транспортування нафти, нафтопродуктів магістральним трубопроводом;
- транспортування та розподіл природного газу, газу (метану) вугільних родовищ, його зберігання в обсягах, що перевищують рівень, встановлений ліцензійними умовами, та постачання, крім постачання природного газу, газу (метану) вугільних родовищ за нерегульованим тарифом.

Закон України «Про регулювання товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності». Цей Закон містить норми адміністративного права щодо контролю з боку держави за дотриманням виконання бартерних договорів та норми фінансового права щодо стягнення пені за порушення строків проведення товарообмінних (бартерних) операцій за бартерними договорами.

Закон України «Про валюту і валютні операції». Цей Закон містить норми фінансового права згідно з якими Національний банк України має право встановлювати граничні строки розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів.

Кодекс торговельного мореплавства України. Цей Кодекс містить публічно-правові норми, що регулюють відносини, що виникають з торговельного мореплавства, в тому числі і між українськими державними органами та іноземними суб'єктами господарювання. Під торговельним мореплавством у цьому Кодексі розуміється діяльність, пов'язана з використанням суден для перевезення вантажів, пасажирів, багажу та пошти, рибних та інших морських промислів, розвідки та видобування корисних копалин, виконання буксирних, криголамних і рятувальних операцій, прокладання кабелю, також для інших господарських, наукових і культурних цілей.

Закон України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів». Цей закон містить норми адміністративного права, якими встановлюються повноваження центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері рибного господарства щодо:

здійснення в установленому порядку обліку (реєстрації) зовнішньоекономічних договорів стосовно рибогосподарської продукції для визначення рівня індикативних цін на такі товари;

надання дозволів на імпорт та експорт зразків видів дикої фауни і флори;

здійснення державного контролю за якістю імпортованої в Україну продукції водних біоресурсів.

Закон України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності». Цей Закон містить адміністративні норми щодо видачі українським суб'єктам господарювання, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, сертифікатів відповідності товарів технічним регламентам та визначає умови визнання сертифікатів відповідності, виданих за кордоном.

Закон України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних». Цей закон містить норми, що регулюють публічно-правові відносини щодо експорту та імпорту примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних, зокрема відносин щодо маркування зазначених об'єктів контрольними марками.

Контрольна марка - це спеціальний знак, що засвідчує дотримання авторських і (або) суміжних прав і надає право на розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних. Контрольна марка є самоклеїним знаком одноразового використання, зовнішній бік якого має спеціальний голографічний захист.

Закон України «Про металобрухт». Цей Закон містить публічно-правові норми, що регулюють відносини, що виникають у процесі імпорту та експорту металобрухту. Зокрема, вимогу щодо державної реєстрації зовнішньоекономічних договорів щодо експорту металобрухту тощо.

Закон України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв, тютюнових виробів та пального». Цей Закон містить публічно-правові норми, що регулюють відносини, що виникають у процесі імпорту та експорту спирту етилового, коньячного, виноградного і плодового спирту етилового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів.

Зокрема, цей Закон встановлює що імпорт, експорт спиртом етиловим, спиртом етиловим ректифікованим виноградним, спиртом етиловим

ректифікованим плодовим мас здійснюватись за наявності ліцензій лише державними підприємствами (організаціями), спеціально уповноваженими на це Кабінетом Міністрів України.

Закон України «Про ветеринарну медицину». Цей Закон містить публічно-правові норми, що правил здійснення державного ветеринарно-санітарного контролю при здійсненні суб'єктами господарювання експорту, імпорту чи перевезенні через територію України (транзиті):

тварин, продуктів тваринного походження, репродуктивних матеріалів, біологічних продуктів, патологічних матеріалів, ветеринарних препаратів, субстанцій, кормових добавок, преміксів та кормів;

матеріалів, обладнання, інструментів, спеціальних автомобілів та інших механізмів і пристосувань, призначених для використання у ветеринарній медицині;

засобів призначених для вирощування тварин та догляду за ними, що не мають лікувальної і профілактичної дії;

об'єктів, що можуть переносити або передавати хвороби тварин іншим тваринам або людям, включаючи солому, сіно, упряж та інші предмети, що супроводжують тварин або використовуються для самих тварин.

Цей закон також визначає правила видачі українськими органами державного ветеринарно-санітарного контролю міжнародних ветеринарних сертифікатів на вантажі товарів, що вивозяться з території України.

Норми, що регулюють публічно-правові відносини між державою (відповідними державними органами) та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, що пов'язані із зовнішньоекономічною діяльністю, містяться ще у цілій низці законів, серед яких Закони України «Про банки і банківську діяльність», «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання», «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції», «Про Державну прикордонну службу України», «Про загальну безпечність нехарчової продукції», «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів,

одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», «Про концесії», «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, пов'язаної з реалізацією та експортом лісоматеріалів», «Про підтвердження відповідності», «Про ринок природного газу», «Про сертифіковані товарні склади та прості і подвійні складські свідоцтва», «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», «Про технічні регламенти та оцінку відповідності», «Про транзит вантажів» та інші.

Публічно-правові відносини між державою (відповідними державними органами) та суб'єктами господарювання, що виникають у зв'язку із здійсненням останніми зовнішньоекономічної діяльності, регулюються також великою кількістю підзаконних нормативно-правових актів.

Серед **підзаконних нормативно-правових актів**, які регулюють відносини в даній сфері, в першу чергу треба виділити **постанови Кабінету Міністрів України**. Кабінет Міністрів України відіграє важливу роль в регулюванні публічно-правових відносин, в тому числі і відносин, пов'язаних із зовнішньоекономічною діяльністю. Зокрема, дуже важливою функцією Кабінету Міністрів України є визначення кожного року переліку товарів, експорт та імпорт яких в поточному році має здійснюватися тільки з дозволу держави та в обмеженій кількості. Тобто мова йде про ліцензування і квотування товарів зовнішньоекономічної діяльності.

Так, **постанова Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2019 р. № 1109 «Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2020 рік»**, визначила які товари можуть імпортуватись та експортуватись у 2020 році з дозволу (тобто за ліцензією).

Постанова Кабінету Міністрів України від 17 липня 2015 р. № 504 «Про затвердження Порядку попереднього узгодження цін у контрольованих операціях, за результатами якого укладаються договори, що мають односторонній, двосторонній та багатосторонній

характер, для цілей трансфертного ціноутворення» визначає процедуру узгодження цін у контрольованих зовнішньоекономічних операціях, за результатами якого укладаються договори, що мають двосторонній або багатосторонній характер, для цілей трансфертного ціноутворення (далі - узгодження цін).

До контрольованих зовнішньоекономічних операцій згідно з Податковим кодексом України відносяться:

- господарські операції з придбання (продажу) товарів (робіт, послуг), що здійснюються платниками податків з пов'язаними особами – нерезидентами;

- господарські операції з придбання (продажу) товарів (робіт, послуг), що здійснюються платниками податків з пов'язаними особами – резидентами, які:

- задекларували від'ємне значення об'єкта оподаткування з податку на прибуток за попередній податковий (звітний) рік;

- застосовують спеціальні режими оподаткування станом на початок податкового (звітного) року;

- сплачують податок на прибуток підприємств та/або податок на додану вартість за іншою ставкою, ніж базова (основна), що встановлена відповідно до цього Кодексу, станом на початок податкового (звітного) року;

- не були платниками податку на прибуток підприємств та/або податку на додану вартість станом на початок податкового (звітного) року.

Серед постанов Кабінету Міністрів України, які регулюють публічно-правові відносини між відповідними державними органами та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, що складаються у зв'язку із зовнішньоекономічною діяльністю, варто також згадати такі постанови, як:

- Постанова Кабінету Міністрів України від 21.05.2012 № 428 «Про затвердження Порядку ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України»;

- Постанова Кабінету Міністрів України від 10.04.2013 № 403 «Про затвердження Порядку визначення середньоринкової вартості легкових автомобілів, мотоциклів, мопедів»;

- Постанова Кабінету Міністрів України від 11.11.2009 № 1200 «Про затвердження Порядку здійснення оптової та роздрібної торгівлі транспортними засобами та їх складовими частинами, що мають ідентифікаційні номери»;

- Постанова Кабінету Міністрів України від 24 жовтня 2018 р. № 960 «Деякі питання проведення заходів офіційного контролю товарів, що ввозяться на митну територію України (у тому числі з метою транзиту)»;

- Постанова Кабінету Міністрів України від 13 лютого 2019 р. № 104 «Про затвердження Порядку видачі висновку щодо продовження граничних строків розрахунків за окремими операціями з експорту та імпорту товарів, установлених Національним банком» та інші.

Крім постанов Кабінету Міністрів України норми, що регулюють публічно-правові відносини між державою (відповідними державними органами) та суб'єктами господарювання, що виникають у зв'язку із здійсненням останніми зовнішньоекономічної діяльності, містяться у нормативно-правових актах, що приймаються різними міністерствами і відомствами.

Це, наприклад такі нормативно-правові акти Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України (раніше Міністерства економічного розвитку і торгівлі України/ Міністерство економіки України тощо), як:

- Положення про порядок видачі разових (індивідуальних) ліцензій, затверджене наказом від 17 квітня 2000 року № 47;

- Інструкція про заповнення заявки на видачу ліцензії на експорт товарів, затверджена наказом від 09.09.2009 № 991;

- Інструкція про заповнення ліцензії на експорт товарів, затверджена наказом від 09.09.2009 № 991;

- Положення про порядок ліцензування експорту товарів, затверджене наказом від 09.09.2009 № 991;

- Інструкція про заповнення заявки на одержання ліцензії на експорт товарів, затверджена наказом від 09.09.2009 N 991;

- Інструкція про заповнення заявки на одержання ліцензії на імпорту товарів, затверджена наказом від 14.09.2007 № 302 та інші.

Це, також такі нормативно-правові акти Міністерства фінансів України, як:

Наказ від 10.03.2015 № 308 «Про затвердження Порядку виконання митних формальностей на морському та річковому транспорті»;

Наказ від 31.12.2015 № 1307 «Про затвердження форми податкової накладної та Порядку заповнення податкової накладної»;

Наказ від 09.10.2012 № 1066 «Про затвердження Порядку виконання митних формальностей при здійсненні транзитних переміщень»;

Наказ від 30.05.2012 № 629 «Про митні формальності на трубопровідному транспорті та лініях електропередачі»;

Наказ від 30.05.2012 № 627 «Про затвердження Порядку роботи складу митниці ДФС»;

Наказ від 30.05.2012 № 648 «Про затвердження Порядку реєстрації у митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону» та інші.

Це, також такі постанови Національного банку України, як:

«Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій за гарантіями в національній та іноземних валютах» від 15.12.2004 № 639;

«Про затвердження Положення про порядок надання банками Національному банку України інформації щодо договорів, які передбачають виконання резидентами боргових зобов'язань перед нерезидентами-кредиторами за залученими резидентами кредитами, позиками» від 02.01.2019 № 6

«Про затвердження Положення про заходи захисту та визначення порядку здійснення окремих операцій в іноземній валюті» від 02.01.2019 № 5 та інші.

Зарегульованість публічно-правових відносин, пов'язаних із зовнішньоекономічною діяльністю.

На загал можна нарахувати понад тисячу різноманітних актів, що регулюють публічно-правові відносини, пов'язані із зовнішньоекономічною діяльністю. У зв'язку з цим треба відмітити, що зарегульованість господарської і, зокрема, зовнішньоекономічної діяльності в Україні є однією з основних проблем, що стримують економічний розвиток України.

Так, в 2013 році в Глобальному індексі конкурентоспроможності економік країн світу ⁴⁷ за таким показником, як тягар державного регулювання господарської діяльності (*burden of government regulation*), Україна посідала 137 місце ⁴⁸. В результаті певних заходів з дерегуляції господарської діяльності, що були вжиті в Україні, в 2019 році Україна за цим показником піднялась на 62 місце.

Надмірна зарегульованість господарської, в тому числі і зовнішньоекономічної діяльності, крім того, що стримує розвиток цієї діяльності, породжує головну проблему української економіки – корупцію.

Така ситуація з правовим регулюванням у господарській сфері завдячує, не в останню чергу, ментальності переважної більшості українських правознавців, яка ще досі живиться догмами радянської адміністративно-командної системи економіки і де ще досі існує переконання, що держава має управляти господарською діяльністю.

⁴⁷ Глобальний індекс конкурентоспроможності економік країн світу, це рейтинг, в якому визначається місце кожної із 141 країн світу, що досліджуються такою міжнародною організацією, як Світовий економічний форум (*World Economic Forum*), відомою своїми щорічними зустрічами в м. Давос, Швейцарія. Глобальний індекс визначається як середньозважене значення за рейтингами із понад 100 показників, що впливають на конкурентоспроможність економіки країн світу. Серед таких показників значне місце відведене показникам, які характеризують якість правових норм і правозастосовної діяльності кожної країни. У рейтингах за цими показниками Україна займає низькі місця і ці рейтинги негативно впливають на визначення загального місця України у Глобальному індексі.

⁴⁸ Global Competitiveness Report 2012-2013. - С.393. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2013-14.pdf

У зв'язку з усвідомленням українським суспільством негативних наслідків надмірної зарегульованості суспільних відносин у сфері господарювання українська держава почала проводити політику дерегуляції господарської в тому числі і зовнішньоекономічної діяльності.

3. Індивідуальне регулювання публічно-правових відносин, пов'язаних із зовнішньоекономічною діяльністю.

«Індивідуальне регулювання — це впорядкування поведінки людей за допомогою актів застосування норм права, тобто індивідуальних рішень, розрахованих на одну конкретну життєву ситуацію, одну особу»⁴⁹.

В юридичній літературі такі терміни, як «акти застосування норм права» та «індивідуальні акти» зазвичай використовують як синоніми.

«Акти застосування норм права (правозастосовні акти) - індивідуальні правові акти-волевиявлення (рішення) уповноваженого компетентного державного органу або посадової особи, які на основі юридичних норм установлюють (змінюють, припиняють) права і обов'язки учасників конкретних правовідносин або міру відповідальності конкретних осіб за вчинене ними правопорушення»⁵⁰.

«Акт застосування норм права — найпоширеніший вид правових актів. Як і нормативно-правовий акт, він має юридичну силу, носить державно-владний обов'язковий характер.

Одночасно правозастосовний акт відрізняється від нормативно-правового акта за низкою зазначених вище ознак: приймається на основі нормативно-правового акта; персоніфікований; поширює норму права на конкретний випадок (одноразовий); містить у собі обов'язок підкоритися — виконати сформульоване у справі рішення.

⁴⁹ Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. — Харків: Консум, 2001. — 656 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/books/book-687.htm>

⁵⁰ Скакун О.Ф. Теорія права і держави: Підручник/ - Київ: Правова єдність, 2010. - 525 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://westudents.com.ua/glavy/70150-7-akti-zastosuvannya-norm-prava-h-oznaki-ta-vidi.html>

Правозастосовний акт, як правило, забезпечує виникнення і розвиток правовідносин у конкретній ситуації. Без таких юридичних фактів не може реалізуватися конкретна правова норма»⁵¹.

«У процесі правового регулювання можлива (але не обов'язкова) стадія застосування норм права, яка полягає у виданні державно-владного акта — акта застосування норм права, який забезпечує виникнення, зміну або припинення правових відносин. Якщо суб'єкти права не в змозі самі реалізувати суб'єктивні права і юридичні обов'язки, держава в особі компетентних органів здійснює застосування норм права (наприклад, стягнення податків, призначення пенсій, відправлення правосуддя). Акти застосування норм права мають форму рішень, розпоряджень, наказів, вироків тощо. У них персоніфікуються загальні права і обов'язки, а також, якщо це необхідно, індивідуалізуються санкції. Специфіка акта застосування норм права полягає в тому, що індивідуалізація здійснюється від імені держави як вимога, яка може бути у разі необхідності виконана і примусово.

Акти застосування норм права у механізмі правового регулювання використовуються в таких випадках:

1) коли самі норми права передбачають, що індивідуалізація прав і обов'язків здійснюється органами держави, посадовими особами, а не учасниками відносин. ...;

2) коли суб'єкти відносин, що регулюються, поводяться протиправне: порушують права, не виконують обов'язки. У цьому разі актом застосування норм права індивідуалізується юридична відповідальність, передбачена нормами права за їх порушення, тобто встановлюється персональна відповідальність правопорушників.

У всіх випадках акти безпосередньої або опосередкованої реалізації прав і обов'язків завершують правове регулювання. Саме тут відбувається «переведення» розпоряджень юридичних норм (спочатку виражених у правах

⁵¹ Теорія держави і права. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://readbookz.com/book/176/5874.html>

і обов'язках) у фактичну, реальну поведінку учасників суспільних відносин, на які було спрямовано правове регулювання»⁵².

Якщо у процесі правового регулювання зовнішньоекономічних відносин стадія застосування норм права зазвичай не має місця, то у процесі правового регулювання публічно-правових відносин, пов'язаних із зовнішньоекономічною діяльністю, стадія застосування норм права в багатьох випадках є обов'язковою, так як суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності не в змозі самі реалізувати суб'єктивні права і юридичні обов'язки, визначені нормами публічного права. Тому держава в особі компетентних органів здійснює застосування норм права (шляхом, наприклад, видачі ліцензій, сертифікатів тощо).

Індивідуальні акти (акти застосування норм права), які регулюють публічно-правові відносини, що складаються між органами державної влади та суб'єктами господарювання у зв'язку із здійсненням останніми зовнішньоекономічної діяльності, можна поділити на різні види.

Так, за таким критерієм, як суб'єкт прийняття індивідуальних актів, ці акти можна поділити на:

1) акти органів виконавчої влади та

2) акти органів судової влади (наприклад, постанова адміністративного суду про вирішення по суті публічно-правового спору між суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності та певним митним органом України щодо порушення останнім правил здійснення митного контролю).

Індивідуальні акти органів виконавчої влади, в свою чергу, за зазначеним вище критерієм можна поділити на:

1) індивідуальні акти Національного Банку України (наприклад, банківська ліцензія, видана Національним банком України;

2) індивідуальні акти Державної служби України з лікарських засобів та контролю за наркотиками (наприклад, ліцензія Державної служби України з

⁵² Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. — Харків: Консум, 2001. — 656 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/books/_book-687.htm

лікарських засобів та контролю за наркотиками на провадження господарської діяльності з імпорту лікарських засобів);

3) індивідуальні акти Державного агентства лісових ресурсів України (наприклад, сертифікат Державного агентства лісових ресурсів України про походження лісоматеріалів та виготовлених з них пиломатеріалів);

4) індивідуальні акти Державної служби експортного контролю України (наприклад, дозвіл Державної служби експортного контролю України на експорт та імпорт товарів військового призначення та подвійного використання);

5) індивідуальні акти Міністерства енергетики та захисту довкілля України (наприклад, дозвіл на імпорт та експорт зразків видів дикої фауни і флори);

6) індивідуальні акти Державного космічного агентства України (наприклад, дозвіл на здійснення експорту, імпорту і реекспорту космічної техніки та космічних технологій);

7) індивідуальні акти Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (наприклад, ліцензія на провадження страхової діяльності в Україні філіями страховиків-нерезидентів) та ін.

За юридичною формою індивідуальні акти (акти застосування норм права) можна поділити на:

1) дозволи (наприклад, дозвіл Державної служби експортного контролю України на експорт чи імпорт товарів військового призначення та подвійного використання);

2) ліцензії (наприклад, ліцензія Державної служби України з лікарських засобів та контролю за наркотиками на провадження господарської діяльності з імпорту лікарських засобів);

3) погодження (наприклад, погодження Мінфіну України на залучення державними підприємствами або господарськими товариствами (крім

банків), у статутному капіталі яких 50 та більше відсотків акцій (часток) належать державі, кредитів (позик) від іноземних фінансових установ;

3) сертифікати (наприклад, сертифікат Державного агентства лісових ресурсів України про походження лісоматеріалів та виготовлених з них пиломатеріалів);

4) накази (наприклад, наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України про застосування до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності спеціальних санкцій, передбачених Законом України “Про зовнішньоекономічну діяльність”, як передбачено підпунктом 226 пункту 4 Положення про Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 459 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 11 вересня 2019 р. № 838);

5) судові рішення (наприклад, рішення, постанова, ухвала адміністративного суду будь-якої інстанції про вирішення по суті публічно-правового спору між суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності та певним митним органом України щодо порушення останнім правил здійснення митного контролю) та ін.

За галузевою належністю акти застосування норм права, що регулюють публічно-правові відносини, що складаються між відповідними органами державної влади та суб'єктами господарювання у зв'язку із здійсненням останніми зовнішньоекономічної діяльності, відносяться головним чином до адміністративно-правових актів;

За функціями у правовому регулюванні (або функціями права) акти застосування норм права можна поділити на:

1) регулятивні - офіційно підтверджують або визначають права й обов'язки сторін, викладені в диспозиції регулятивних норм (наприклад, ліцензія на експорт певного виду товарів тощо);

2) охоронні - спрямовані на регламентацію засобів юридичної відповідальності та засобів захисту суб'єктивних прав.

Розглянемо акти застосування норм права, що виділяються за таким критерієм, як функції у правовому регулюванні (або функції права).

Регулятивні акти застосування норм права.

Законодавство України передбачає низку регулятивних актів застосування норм права, які офіційно підтверджують або визначають права й обов'язки сторін, викладені в диспозиції регулятивних норм.

До таких регулятивних актів застосування норм права можна віднести:

1) Ліцензії.

Одним із видів регулятивних актів застосування норм права є ліцензії.

Ліцензії можуть визначати квоти на експорт чи імпорт товарів, виділені відповідному суб'єкту господарювання. Так, наприклад, згідно з пунктом 2 Порядку розподілу тарифної квоти на ввезення в Україну цукру-сирцю з тростини, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 листопада 2008 р. N 1002, *«ввезення в Україну цукру-сирцю в межах тарифної квоти здійснюється на підставі виданих Міністерством економічного розвитку і торгівлі ліцензій»*.

Види господарської діяльності, які підлягають ліцензуванню, зазначені в статті 7 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності». Як уже зазначалося в попередніх лекціях, господарська діяльність постає перед юристами як сукупність господарських правовідносин. Зовнішньоекономічна діяльність є таким видом господарської діяльності, де поряд з українськими суб'єктами господарювання у правовідносинах беруть участь іноземні суб'єкти господарювання. Таким чином, якщо згідно із вищезазначеним законом ліцензія потрібна українському суб'єкту господарювання для вступу у господарські правовідносини певного типу з іншим українським суб'єктом господарювання, то так само ліцензія потрібна українському суб'єкту господарювання для вступу у господарські правовідносини даного типу з іноземним суб'єктом господарювання.

Відповідно на сьогоднішній день отримання ліцензії відповідного державного органу потрібне для здійснення таких видів зовнішньоекономічної діяльності:

а) імпорт лікарських засобів (крім активних фармацевтичних інгредієнтів). Ліцензування такого виду зовнішньоекономічної діяльності передбачено Законом України «Про ліцензування видів господарської діяльності». Ліцензія на даний вид зовнішньоекономічної діяльності видається згідно з Постановою Кабінету Міністрів від 5 серпня 2015 р. № 609 «Про затвердження переліку органів ліцензування та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України» Держлікслужбою України в порядку, встановленому Ліцензійними умовами провадження господарської діяльності з виробництва лікарських засобів, оптової та роздрібною торгівлі лікарськими засобами, імпорту лікарських засобів (крім активних фармацевтичних інгредієнтів), затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2016 р. № 929;

б) імпорт та/або експорт товарів, визначених в постанові Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2019 р. № 1109 «Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2020 рік».

Ліцензії на імпорт або експорт визначених в законодавстві видів товарів видаються Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства згідно з такими нормативно-правовими актами, як:

- Положення про порядок ліцензування експорту товарів, затверджене наказом Міністерства економіки України від 09.09.2009 N 991;
- Інструкція про заповнення ліцензії на експорт товарів, затверджена наказом Міністерства економіки України від 09.09.2009 N 991;
- Положення про порядок ліцензування імпорту товарів, затверджене наказом Міністерства економіки України від 14.09.2007 № 302;

- Інструкція про заповнення заявки на одержання ліцензії на імпорту товарів, затверджена наказом Міністерства економіки України від 14.09.2007 № 302;

- Порядок розгляду заявок на видачу ліцензій у сфері нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України, затверджений наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 01.04.2004 № 122;

в) Імпорт, експорт спирту етилового, спирту етилового ректифікованого виноградного, спирту етилового ректифікованого плодового

Правила оформлення таких ліцензій визначені в наказі Міністерства зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України № 260 від 14.05.96 «Про затвердження зразків ліцензій на право здійснення експорту, імпорту, оптової та роздрібної торгівлі спиртом етиловим, коньячним і плодовим, алкогольними напоями та тютюновими виробами»;

г) імпорту в Україну товарів, щодо яких застосовуються спеціальні заходи.

Так, українському суб'єкту господарювання для імпорту в Україну товарів, щодо яких застосовуються спеціальні заходи згідно з рішенням Міжвідомчої комісії з міжнародної торгівлі, що приймається на підставі статті 37 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», необхідно отримати відповідну (спеціальну) ліцензію. Така ліцензія оформлюється і видається Міністерством економічного розвитку і торгівлі України в порядку, передбаченому статтями 16, 18 Закону України «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну» та Порядком ліцензування імпорту в Україну, щодо якого застосовуються спеціальні заходи згідно з рішеннями Міжвідомчої комісії з міжнародної торгівлі, Інструкцією з оформлення спеціальних ліцензій та Інструкцією з оформлення заявки на спеціальну ліцензію, затвердженими наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України № 232 від 01.08.2002 «Про порядок

ліцензування імпорту товарів в Україну, які є об'єктом застосування спеціальних заходів»;

д) імпорт в Україну цукру-сирцю з тростини в межах тарифної квоти.

Так, українському суб'єкту господарювання для імпорту в Україну цукру-сирцю з тростини в межах тарифної квоти, встановленої Законом України «Про встановлення тарифної квоти на ввезення в Україну цукру-сирцю з тростини» та постановою Кабінету Міністрів України від 12.11.2008 № 1002 «Про затвердження Порядку розподілу тарифної квоти на ввезення в Україну цукру-сирцю з тростини» необхідно отримати відповідну ліцензію. Така ліцензія оформлюється і видається Міністерством економічного розвитку і торгівлі України в порядку, передбаченому Положенням про порядок видачі ліцензій на імпорт в Україну цукру-сирцю з тростини в межах тарифної квоти, Інструкцією щодо заповнення заявки на одержання ліцензії на імпорт в Україну цукру-сирцю з тростини в межах тарифної квоти та Інструкцією щодо заповнення ліцензії на імпорт в Україну цукру-сирцю з тростини в межах тарифної квоти, затвердженими наказом Міністерством економіки України від 20.01.2009 № 15;

є) здійснення майнових інвестицій за кордон.

Так, українському суб'єкту господарювання для здійснення за кордон майнової інвестиції необхідно отримати відповідну індивідуальну ліцензію. Така ліцензія видається Міністерством економічного розвитку і торгівлі України згідно з Положенням про порядок видачі індивідуальних ліцензій на здійснення резидентами майнових інвестицій за межами України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 19 лютого 1996 р. № 229 та наказом Міністерства економіки України № 240 від 07.11.2000 «Про порядок прийняття та розгляду Міністерством економічного розвитку і торгівлі України документів для отримання індивідуальних ліцензій на здійснення резидентами майнових інвестицій за межами України»;

2) Дозволи.

Ще одним видом регулятивних актів застосування норм права є дозволи.

Так, наприклад, згідно з Законом України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» **для експорту та імпорту товарів військового призначення та подвійного використання** українському суб'єкту господарювання потрібно отримати дозвіл (яким згідно зі статтею 1 зазначеного закону є *«документ, виданий центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного експортного контролю, який надає право на експорт чи імпорт товарів»*). Дозволи можуть бути разовими, генеральними або відкритими. Дозволи на експорт та імпорт товарів військового призначення та подвійного використання згідно з Положенням про Державну службу експортного контролю України, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 31 березня 2015 р. № 159, видаються Державною службою експортного контролю України згідно є Порядком здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 20 листопада 2003 р. № 1807, Порядком здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів подвійного використання, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 28 січня 2004 р. № 86, та Інструкцією про порядок оформлення і використання дозвільних документів у галузі державного експортного контролю, затвердженою наказом Державної служби експортного контролю України від 29.11.2004 № 355.

Відповідний дозвіл українському суб'єкту господарювання також потрібен для **імпорту в Україну товарів, щодо яких застосовані заходи нагляду або регіонального нагляду згідно з рішеннями Міжвідомчої комісії з міжнародної торгівлі** на підставі Закону України «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну». Такі дозволи оформлюються і видаються Міністерством економічного розвитку і торгівлі України відповідно до Порядку видачі дозволів на імпорт в Україну товарів,

щодо яких застосовані заходи нагляду або регіонального нагляду згідно з рішеннями Міжвідомчої комісії з міжнародної торгівлі, Інструкцією з оформлення дозволів на імпорт, Інструкцію із заповнення заяви на оформлення дозволу на імпорт, затвердженими наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 06.03.2003 № 52 «Про порядок видачі дозволів на імпорт в Україну».

Відповідний дозвіл українському суб'єкту господарювання також потрібен для **імпорту та експорту зразків видів дикої фауни і флори**. Такі дозволи оформлюються і видаються Міністерством екології та природних ресурсів України згідно з Порядком видачі дозволів на імпорт та експорт зразків видів дикої фауни і флори, сертифікатів на пересувні виставки, реекспорт та інтродукцію з моря зазначених зразків, які є об'єктами регулювання Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 25 липня 2007 р. N 953.

Відповідний дозвіл українському суб'єкту господарювання також потрібен для **ввезення з-за кордону в Україну радіоелектронних засобів та випромінювальних пристроїв** на підставі Закону України «Про радіочастотний ресурс України». Такі дозволи оформлюються і видаються Державним підприємством «Український державний центр радіочастот» згідно із Положенням про надання дозволів на ввезення з-за кордону в Україну радіоелектронних засобів та випромінювальних пристроїв, затвердженим рішенням Національної комісії з питань регулювання зв'язку України 05.02.2009 № 1338.

Відповідний дозвіл українському суб'єкту господарювання відповідно до Закону України «Про космічну діяльність» також потрібен для **проведення переговорів з іноземними суб'єктами господарської діяльності з питань дослідження і використання космічного простору, виробництва та експлуатації космічної техніки, здійснення експорту, імпорту і реекспорту космічної техніки та космічних технологій, їх**

тимчасового вивезення за межі України або тимчасового ввезення на її територію, транзиту територією України. Такі дозволи оформлюються і видаються Державним космічним агентством України згідно із Положенням про порядок надання дозволів суб'єктам космічної діяльності на проведення переговорів з іноземними суб'єктами господарської діяльності щодо дослідження і використання космічного простору, виробництва і експлуатації космічної техніки та укладення договорів купівлі-продажу космічної техніки і технологій, реєстрації договорів, предметом яких є космічна діяльність, укладених суб'єктами підприємницької діяльності України з іноземними суб'єктами господарської діяльності, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 4 червня 1998 р. N 798;

3) Сертифікати.

Ще одним видом регулятивних актів застосування норм права є сертифікати. Сертифікати - це документи, що підтверджують відповідність товарів певним ознакам (якості, країни походження тощо).

Згідно зі статтею 46 Митного кодексу України *«у разі вивезення товарів з митної території України сертифікат про походження товару з України в тих випадках, коли він необхідний і це відображено у національних правилах країни ввезення чи передбачено міжнародними договорами України, укладеними у встановленому законом порядку, видається органом або організацією, уповноваженими на це відповідно до закону»*. **«Сертифікат про походження товару - це документ, який однозначно свідчить про країну походження товару і виданий компетентним органом даної країни або країни вивезення, якщо у країні вивезення сертифікат видається на підставі сертифіката, виданого компетентним органом у країні походження товару»**⁵³.

Так, наприклад, для експорту лісоматеріалів та виготовлених з них пиломатеріалів українському суб'єкту господарювання відповідно до статті 3

⁵³ Стаття 43 Митного кодексу України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/print1434210300734852>

Закону України «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, пов'язаної з реалізацією та експортом лісоматеріалів» з метою підтвердження законності придбання лісоматеріалів необхідно отримати сертифікат про походження лісоматеріалів.

Порядок видачі сертифіката про походження лісоматеріалів та виготовлених з них пиломатеріалів визначається постановою Кабінету Міністрів України від 21 грудня 2005 р. N 1260 «Про затвердження Тимчасового порядку видачі сертифіката про походження лісоматеріалів та виготовлених з них пиломатеріалів для здійснення експортних операцій» та наказом Державного комітету лісового господарства України від 07.09.2007 № 528 «Про затвердження форми Сертифіката про походження лісоматеріалів та виготовлених з них пиломатеріалів для здійснення експортних операцій та Інструкції щодо заповнення форми Сертифіката про походження лісоматеріалів та виготовлених з них пиломатеріалів для здійснення експортних операцій. Такий сертифікат видається центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері лісового господарства, яким на сьогоднішній день є Державне агентство лісових ресурсів України.

Згідно зі статтею 18 Декрету Кабінету Міністрів України «Про стандартизацію і сертифікацію» *«відповідність продукції (товару), яка ввозиться і реалізується на території України, стандартам, що діють в Україні, має підтверджуватися сертифікатом відповідності чи свідоцтвом про визнання відповідності, виданим або визнаним центральним органом виконавчої влади з питань технічного регулювання або акредитованим в установленому порядку органом із сертифікації, який уповноважений на здійснення цієї діяльності в законодавчо регульованій сфері»*. Згідно зі статтею 1 Закону України «Про підтвердження відповідності» **«сертифікат відповідності** - документ, який підтверджує, що продукція, системи якості, системи управління якістю, системи екологічного управління, персонал відповідає встановленим вимогам конкретного стандарту чи іншого

нормативного документа, визначеного законодавством». Сертифікати відповідності видаються на бланках, форма яких установлена наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 19.04.2011 N 155 «Про затвердження зразка бланка сертифіката відповідності».

Закон України «Про ветеринарну медицину» передбачає, що при експорті тварин, продуктів тваринного походження, репродуктивного матеріалу, біологічних продуктів, патологічного матеріалу, ветеринарних препаратів, субстанцій, кормових добавок, преміксів та кормів українські суб'єкти господарювання мають отримувати в українських органів державного ветеринарно-санітарного контролю міжнародні ветеринарні сертифікати. **«Міжнародний ветеринарний сертифікат** - сертифікат, форма та зміст якого відповідають рекомендаціям відповідних міжнародних організацій, що видається в країні експорту згідно з інструкціями відповідних міжнародних організацій і засвідчує стан здоров'я тварин та/або дотримання вимог щодо охорони здоров'я людини, які були виконані стосовно товарів, що експортуються»⁵⁴.

4) Реєстрація зовнішньоекономічних договорів.

Здійснення певних видів зовнішньоекономічних операцій потребують вчинення такого регулятивного акту застосування норм права, як реєстрація зовнішньоекономічних договорів

Так, для здійснення експорту, імпорту і реекспорту космічної техніки та космічних технологій, їх тимчасового вивезення за межі України або тимчасового ввезення на її територію, транзиту територією України український суб'єкт господарювання відповідно до Закону України «Про космічну діяльність» має зареєструвати зовнішньоекономічний договір, що опосередковує такі зовнішньоекономічні операції в Державному космічному агентстві України згідно із Положенням про порядок надання

⁵⁴ Стаття 1 Закону України «Про ветеринарну медицину». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2498-12/print1434210300734852>

дозволів суб'єктам космічної діяльності на проведення переговорів з іноземними суб'єктами господарської діяльності щодо дослідження і використання космічного простору, виробництва і експлуатації космічної техніки та укладення договорів купівлі-продажу космічної техніки і технологій, реєстрації договорів, предметом яких є космічна діяльність, укладених суб'єктами підприємницької діяльності України з іноземними суб'єктами господарської діяльності, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 4 червня 1998 р. N 798, та наказом Національного космічного агентства України від 07.09.2004 № 242 «Про затвердження Порядку оформлення та форм карток реєстрації-обліку договорів (контрактів), укладених у сфері космічної діяльності».

Для здійснення спільної інвестиційної діяльності за участю іноземного інвестора український суб'єкт господарювання має зареєструвати зовнішньоекономічний договір, що опосередковує таку зовнішньоекономічну діяльність, Міністерстві економічного розвитку та торгівлі України. Така реєстрація здійснюється відповідно до Закону України «Про режим іноземного інвестування», Положення про порядок державної реєстрації договорів (контрактів) про спільну інвестиційну діяльність за участю іноземного інвестора, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 січня 1997 р. N 112 та Інструкції про порядок заповнення інформаційної картки реєстрації зовнішньоекономічного договору (контракту), затвердженою наказом Міністерства економіки України від 15.12.2005 № 505.

Законодавство також передбачає інші регулятивні акти застосування норм права.

Охоронні акти застосування норм права.

Законодавство України передбачає низку охоронних актів застосування норм права, які спрямовані на регламентацію засобів юридичної відповідальності та засобів захисту суб'єктивних прав.

До таких охоронних актів застосування норм права можна віднести:

1) судові рішення адміністративного суду. Такі охоронні акти застосування норм права приймаються адміністративними судами в процесі адміністративного судочинства за правилами, визначеними Кодексом адміністративного судочинства України.

Адміністративне судочинство - діяльність адміністративних судів щодо розгляду і вирішення адміністративних справ у порядку, встановленому зазначеним Кодексом. Адміністративна справа - переданий на вирішення адміністративного суду публічно-правовий спір, у якому хоча б однією зі сторін є орган виконавчої влади, орган місцевого самоврядування, їхня посадова чи службова особа або інший суб'єкт, який здійснює владні управлінські функції на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень.

Завданням адміністративного судочинства є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень.

В порядку адміністративного судочинства можуть бути оскаржені будь-які рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів владних повноважень, крім випадків, коли щодо таких рішень, дій чи бездіяльності Конституцією чи законами України встановлено інший порядок судового провадження.

2) постанови про накладення на суб'єкта здійснення міжнародних передач товарів - юридичну особу штрафу за порушення вимог законодавства в галузі державного експортного контролю. Такі постанови згідно з Законом України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» приймаються Державною службою експортного контролю України по відношенню до українських суб'єктів господарювання, що здійснюють експорт товарів військового призначення та подвійного призначення, за порушення вимог законодавства в галузі державного

експортного контролю. Процедура прийняття таких постанов визначена в Порядку розгляду справ про порушення юридичними особами вимог законодавства в галузі державного експортного контролю, затвердженому наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 16.12.2013 № 1490.

Крім названих вище правових актів є ще ціла низка актів застосування норм права.

Укладачі:

Доцент кафедри фінансового права та фіскального адміністрування, кандидат юридичних наук **В.Н. Петрина.**

Професор кафедри фінансового права та фіскального адміністрування, кандидат юридичних наук, доцент **І.Г. Андрущенко.**